

TARTU ÜLIKOOLI NARVA KOLLEDŽ
ÜHISKONNATEADUSTE LEKTORAAT

Ene Jääger

**NARVA UUSIMMIGRANTIDE SOTSIAALNE JA KEELELINE
KOHANEMINE**

Lõputöö

Juhendaja dotsent Mart Rannut

NARVA 2015

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....
Töö autori allkiri ja kuupäev

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
MÕISTED	7
1. RÄNNE	9
1.1. Migratsioon	9
1.2. Migratsioon Eestisse viimasel sajandil	11
1.3. Narva rahvastiku muutused peale Teist maailmasõda	13
1.4. Eesti migratsioonipoliitika tänapäeval	15
1.5. Sisserännne Eestisse aastatel viimasel kümnendil	17
1.6. Eestisse tulemise põhjused	18
1.7. Sisseränne Narva viimase kümne aasta jooksul	19
2. KOHANEMINE	24
2.1. Kohanemisega seotud teooriad	24
2.2. Kohanemist mõjutavad tegurid	27
2.3. Integratsioonilepingud Euroopas	29
2.4. Integratsioonialane tegevus Eestis	31
2.5. Integratsiooni monitooringud	32
2.6. Kohanemisteenused uusimmigrantidele Eestis	36
2.7. Tugiisikuteenus	37
2.8. Uus kohanemisprogramm	38
2.9. Narvas läbi viidud uusimmigrantide kohanemiskoolitused	39
3. UURING	41
3.1. Uuringu eesmärk	41
3.2. Uuringu sisu	41
3.3. Uuringu metoodika	42
3.4. Uusimmigrantide üldandmed	43
3.4.1. Haridus	44
3.4.2. Perekonnaseis	44
3.4.3. Keelteoskus	44
3.4.4. Eestisse saabumise aeg	46
3.4.5. Kavatsus Eestisse jääda	46
3.4.6. Hõivatus tööturul	46
3.5. Keeleline kohanemine	48
3.5.1. Eesti keele õppimine	48
3.5.2. Eesti keele kasutamine	49

3.5.3. Hoiakud eesti keele suhtes	49
3.6 Sotsiaalne kohanemine	51
3.6.1. Infoväli	51
3.6.2. Venemaa agressiooni oht	54
3.6.3. Diskrimineerimine.....	55
3.7. Järeldused.....	56
3.7.1. Sihtrühma kirjeldus	56
3.7.2. Keeleline kohanemine	57
3.7.3. Sotsiaalne kohanemine.....	58
KOKKUVÕTE.....	60
SUMMARY	64
KIRJANDUS	66
LISAD	70
Lisa 1. Eestikeelne küsitlusankeet.....	71
Lisa 2. Venekeelne küsitlusankeet	75
Lisa 3. Andmete kodeerimise juhend.....	80

SISSEJUHATUS

Käesolev lõputöö uurib viimase seitsme aasta jooksul saabunud uusimmigrantide keelelist ja sotsiaalset kohanemist Narvas.

Igal aastal saabub Eestisse uusimmigrante kõikjalt maailmast. Viimase sajandi ajaloosündmused on mõjutanud mitmeid rändevoogusid Eestis. Erinevad migratsioonietapid on mõjutanud Eesti rahvastiku koosseisu. Olulise osa Eestisse saabuvatest uusimmigrantidest on pärit Venemaalt või mujalt endise Nõukogude Liidu aladelt.

Migratsiooni hulka ja tingimusi reguleerib migratsioonipoliitika. Iga riik kohandab vastavalt oma huvist ja vajadustest seadusandlusega riiki sisenemise, elamislubade - ja kodakondsuse andmise tingimused. Kuid lisaks peaks migratsioonipoliitika tegelema ka muude migratsiooniga seonduvate probleemidega. Et ära hoida ühiskonnas eraldiseisvate gruppide ja nendevaheliste pingete tekkimist, tuleb tähelepanu pöörata immigrantide kohanemisele uues ühiskonnas.

Eestis on välismaalaste integratsiooniga tegeletud taasiseseisvumise algusaastatest peale. Ellu on rakendatud kaks integratsiooni arengukava: „Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000-2007“ ja „Eesti lõimumiskava 2008-2013“. Iga kolme aasta järel on läbi viidud integratsiooni monitooringuid. Viimase rakendunud arengukava raames on alguse saanud uusimmigrantide kohanemisega seotud tegevused.

2009.aastal töötati välja Tallinna Ülikooli poolt esimene uusimmigrantide kohanemisprogramm. Selle programmi alusel korraldab Integratsiooni- ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed (MISA) igal aastal projektikonkursi uusimmigrantidele kohanemiskoolituse läbi viimiseks Tallinnas ja Narvas. Siiani on uusimmigrant pidanud ise näitama üles initsiatiivi, et koolitusel osaleda. Praktika näitab, et sageli pole uusimmigrandid neile pakutud teenusest teadlikud ja seetõttu ei jõua informatsioon kursuste toimumisest sihtrühmani.

Alates 1.september 2013.aasta jõustunud Välismaalaste seaduse muudatusest on Politsei ja Piirivalveamet (PPA) kohustatud suunama välismaalase osalema kohanemisprogrammis. Kuid ka PPA teenistujatel puuduvad andmed kohanemiskoolituste toimumise kohta.

Oma uurimistöös püüan välja selgitada milline on uusimmigrantide motivatsioon Narvas eesti keelt ja kultuuri tundma õppida, so nende keeleline ja sotsiaalne kohanemine. Narva on venekeelne linn ja seepärast huvitab mind kas uusimmigrant tunnetab Narvas elades eesti keele vajadust. Teiseks eesmärgiks on välja selgitada

uusimmigrantide hakkama saamine tööturul, nende tööhõive, eesti keele vajadus seoses töötamisega, osalemine enesetäienduskursustel, kuidas saadakse vajaminevat informatsiooni.

Töö algab sissejuhatava peatüki ja töö jaoks oluliste mõistete defineerimisega.

Kahes esimeses peatükis annan teoreetilise käsitlemise rändest, seda mõjutavatest teguritest, migratsiooni voogudest ja põhjustest ning toon välja olulisemad rändetegurid viimase seitsme aasta jooksul. Esitan ka sellekohase statistilise ülevaate. Teises peatükis vaatlen kohanemise teooriaid ja praktilisi tegevusi, mida seni on teostatud.

Kolmandas peatükis tutvustan läbi viidud uuringut, analüüsin kogutud andmeid ja esitan järeldusi. Uuringus vaatlen eraldi Narva uusimmigrantide keelelist ja sotsiaalset kohanemist, lähtudes nende teadmistest-oskustest, käitumisest ja hoiakutest. Selleks tegin ankeetküsitluse kolmandate riikide kodanikest uusimmigrantide hulgas PPA Narva teeninduses. Saadud andmeid töötles Tartu Ülikooli matemaatika- ja informaatika teaduskonna magistriõppe tudeng Mats Ploompuu, kellele avaldan siin suurt tänu.

Avaldan suurt tänu ka oma juhendajale Mart Rannutile, kelle abiga see töö valmis.

Antud uuring aitab kaasa uusimmigrantide kohanemisprogrammide koostamisele ja nende kohanemisega seotud tegevuste planeerimisele. Sarnaseid uuringuid on tehtud ka Tallinnas ja mujal Eestis.

MÕISTED

Oluliseks osaks on selgeks teha mõisted, mida käesolevas töös kasutan.

Immigratsioon ehk sisseränne on inimeste ränne riiki, mis ei ole nende kodumaa. Immigratsiooni põhjustajaks võib olla keskkond, poliitika, perekond, looduskatastroofid, vaesus või vabatahtlik soov elukohta muuta.

Migrant - ÜRO soovitatud definitsiooni kohaselt loetakse migrantideks inimesi, kes on vahetanud oma tavapärase elukohariiki, seejuures eristatakse lühiajalist (kestusega kolm kuud kuni aasta) ja pikaajalist migratsiooni (kui teise riiki asutakse elama kauemaks kui üheks aastaks).

Uusimmigrant – paljudes uurimistöodes on uusimmigrandina käsitletud sisserännanuid, kes on Eestisse saabunud peale 1992.aastat. ÜRO määratluse kohaselt loetakse uusimmigrantideks **sisserändajaid, kes on saabunud viimase kolme aasta jooksul**. Siseministeeriumi poolt hetkel väljatöötatavas kohanemisprogrammis ning hetkel väljatöötamisel olevas lõimumiskavas Lõimuv Eesti 2020 on uussisserändaja vähem kui viis aastat Eestis seaduslikult elanud välismaalane. Selline määratlus ühtiks OECD määratlusega. Käesolevas töös on uusimmigrandina käsitletud viimas kolme aasta jooksul sisserännanuid.

Kohanemine – ehk adapteerumine on protsess, mille käigus riiki (ümber) asunud uussisserändajad kohanevad uue keskkonna ja vastuvõtva ühiskonnaga. Protsessi iseloomustab teadmiste ja oskuste omandamine, mis aitab uues keskkonnas toimida nii elu-olu puututavas-, riigi-, kui ka käitumuslikus sfääris. Tegemist on esmase elukorraldusliku sisseelamisega, mis soodustab hakkamasaamist, kuid ei pruugi tagada edukat lõimumist vastuvõtvasse ühiskonda.

Keeleline kohanemine – keeleliseks toimetulekuks vajalik vastuvõtva riigi ametliku keele omandamine algtasemel (A1 või A2), eeldab vastava keele algteadmiste (sõnavara ja struktuur) omandamist koos vastava suhtluskäitumise ja keeleliste hoiakutega.

Sotsiaalne kohanemine – vastuvõtvas riigis sotsiaalseks toimetulekuks vajalike teadmiste, oskuste, käitumise ja hoiakute omandamine, üldjuhul on määratletud uusimmigrantide baaskoolituse raames pakutavate teadmistega.

Uusimmigrantide kohanemisprogramm – Euroopa Liidu liikmesriikides on kohanemisprogrammi põhikomponendid keeleõpe, erialane täiendamine või ümberõpe ning kodanikuõpetus. Ka Eestis väljatöötatud kohanemisprogrammis pakutakse riiki sisseelamiseks esmavajalikku tugiteenust, korraldatakse baaskoolitusi, keelekoolitusi ja toimub ettevalmistus tööle rakendumiseks. Täpsemalt sisaldab tugiteenus näiteks abi teabeotsingutel, eluaseme leidmisel, tervishoiu- ja sotsiaalteenuste saamisel, haridus- ja kutseõppeteenuste saamisel ning argipäevategevustes nagu panga-, ostu- jm toimingutes. (MISA kodulehekülg)

Kolmandate riikide kodanikud – isikud, kes ei kuulu kodakondsuselt Euroopa Liidu ja Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriikide ega Šveitsi konföderatsiooni kodanike hulka.

Segregatsioon – ühe või mitme rahvusrühma eraldatus teistest sama ühiskonna rühmadest rassilise usulise, rahvusliku või mõne muuerinevuse põhjal.

1. RÄNNE

1.1. Migratsioon

Migratsiooni ehk rände all mõistetakse kui inimeste liikumist ühelt alalt teisele mõnikord üle pikkade distantide või suurtes gruppides. Migratsiooni liigitatakse riigisiseseks rändeks, mis on riigi piirides, ja rahvusvaheliseks rändeks ehk välisrändeks – üle riigi piiride. Ränne jaotub ka vabatahtlikuks ja sundrändeks. Vabatahtlik ränne on seotud indiviidi isikliku sooviga elama asuda mujale ja tal on alati võimalus tagasi pöörduda. Siia alla kuulub tööränne, pereränne ja õpiränne. Sundrände põhjusteks on sõda ja relvakonfliktid, poliitiline või usuline tagakiusamine, loodusõnnetused, katastroofid, näljahäda ja küüditamine. Rännet saab liigitada püsirändeks ja pendelrändeks. **Püsiränne** – inimeste ümberasumine ühest piirkonnast teise kas alaliselt või pikaajaliselt. Püsiränne hõlmab nii siseriiklikku kui ka rahvusvahelist ümberasumist. **Pendelränne** – inimeste pidev ja lühiajaline liikumine (iga päev, mitu korda nädalas või kuus) oma alalisest elukohast teise piirkonda ja tagasi (tavaliselt töötamise või õppimise eesmärgil, vastavalt tööränne ja haridusränne). Pendelränne on enamasti riigisisene, kuid esineb ka piiriülest pendelrännet. Rände põhjusi võib käsitada tõuke-ja tõmbeteguritena: tõuketegurid ajendavad inimesi lahkuma, tõmbetegurid meelitavad uude kohta elama.

Seoses üleilmastumisega rändavad inimesed rohkem kui kunagi varem. Põhiliseks migratsiooni põhjuseks on soov oma majanduslikku olukorda parandada ja seejuures liigutakse vähem arenenud riikidest enam arenenud riikidesse. Maailmas valitseb suur lõhe sissetulekute vahel, mida võib erinevates riikides sama töö eest teenida. Samas leidub igal ajahetkel töökohti kõrgepalgalistes riikides, kus on puudus oskustöölisest. ÜRO pagulasagentuuri hinnangul elab tänapäeval väljaspool oma kodumaad üle 215 miljoni inimese, s.o. 3% maailma rahvastikust. Neist 88 miljonit on elukohta vahetanud majanduslikel põhjustel, 20 miljonit inimest on põgenenud vägivalla või looduskatastroofide eest ja 17 miljonit on poliitilised põgenikud. (Ainsaar 2013: 38).

Pikaajaline ühes suunas toimuv ränne muudab nii lähte- kui sihtriigi rahvaarvu, rahvastiku soolis-vanusealist koosseisu ja rahvastikku koosseisu ning selle kaudu ka majanduse arenguvõimalusi ja ühiskonna sotsiaalseid ja kultuurilisi tingimusi. (Ainsaar 2013: 39)

Ainsaar on rände puhul välja toonud rida positiivseid ja negatiivseid mõjusid, mida migratsioon põhjustab lähteriigile ja sihtriigile (Tabel 1).

Tabel 1. Rände positiivsed ja negatiivsed mõjud lähte-ja sihtriigile

	Lähteriik	Sihtriik
Positiivne mõju	<ul style="list-style-type: none"> - Riigis väheneb tööpuudus - Paranevad migrantide tööoskused, mida hiljem kodumaale naastes kasutada - Osa teenitud rahast saadetakse kodumaale - Tuuakse sisse uusi kultuuritavasid, toite, harrastusi 	<ul style="list-style-type: none"> - Mitmekesisustub riigi tööturg - Migrantid on sageli nõus tegema raskemaid töid ja nõus töötama odavama raha eest - Majandusaktiivsus kasvab, sest tarbimine kasvab - Sündimus suureneb, sest migrantid on noored - Riik saab oskustöölised, kelle koolituse eest pole sentigi maksnud
Negatiivne mõju	<ul style="list-style-type: none"> - Lahkuvad aktiivsemad inimesed, väheneb ettevõtlike inimeste osakaal - Kaotatakse haridusinvesteeringud - Väheneb maksumaksjate arv 	<ul style="list-style-type: none"> - Suureneb tööpuudus oma riigi elanike hulgas - Sisserändajad ei kohane kohaliku kultuuri tavadega ja sellel tasandil tekivad konfliktid - Suurem surve sotsiaalsfäärile - Sageli on tegemist illegaalse immigratsiooniga

Allikas: Ainsaar.

Positiivsed küljed lähteriigi seisukohast on: riigis väheneb tööpuudus, paranevad migrantide tööoskused, mida kodumaale naastes saab kasutada, osa teenitud rahast saadetakse kodumaale lähedastele, kes saavad oma eluolu ja riigi majandust natuke parandada ning kodumaale tagasi tulles, tuuakse sisse uusi kultuuritavasid, toite, harrastusi. Sihtriigi seisukohast on positiivne, et mitmekesisustub riigi tööturg - saadakse vajalik tööjõud, kelle koolitamise peale pole raha kulutatud, teiseks on migrantid sageli nõus tegema raskemaid töid ja nõus töötama odava tasu eest. Kolmandaks kasvab majandusaktiivsus, sest tarbimine kasvab ja suureneb sündimus, kuna migrantid on noored.

Negatiivne külg lähteriigi seisukohast on, et lahkuvad noored ja haritumad ("ajude äravool"), kaotatakse haridusinvesteeringud ja väheneb maksumaksjate arv. Tagasi tullakse sageli alles pensionieas, mil suureneb pensionäride osatähtsus.

Sihtriigile on migratsiooni tagajärjel negatiivseks küljeks, et suureneb tööpuudus oma riigi elanike hulgas, sisserändajad ei kohane kohaliku kultuuri tavadega ja sellel tasandil tekivad konfliktid, suurem surve sotsiaalsfäärile. Sageli on tegemist ka illegaalsete migrantidega, mis tekitab palju probleeme.

Migratsiooni riiki mõjutab rändepoliitika, mis on üks osa riigi rahvastikupoliitikast. Rändepoliitika seab piirangud või soodustused kodakondsuse, elamis- ja töölubade saamisel. Paljud riigid reguleerivad immigratsiooni kvootidega, mis võib erineva sotsiaalse tausta, sisserände põhjuse, oskuste või majandusliku staatusega inimesel erinev olla. Mõned riigid, näiteks Austraalia ja Suurbritannia, on loonud soodustavaid määruseid, et anda mitte-kodanikest vajalikele oskustöölisele viisasid. Teiseks näiteks maailmas saab pidada ka Euroopa Liidu sisest rännet, kus legaalsed piirid migratsioonile on kas täielikult või suures osas kaotatud.

Euroopa Liidu laienemine 2004. ja 2007.aastal on toonud kaasa ulatusliku rände uutest liikmesriikidest vanadesse. Peamised sihtkohad on Põhjamaad, Suurbritannia ja Lääne-Euroopa. Lõuna-Euroopa riigid, mis olid peale Teist maailmasõda väljaränderiigid, on nüüd muutunud Põhja-Aafriklaste peamisteks sihtriikideks.

Sihtmaa ei saa rohkem immigrante vastu võtta, kui seda võimaldab nende ühiskonda integreerumise tase. Seda saab mõõta järgmiste kriteeriumide abil: immigrantide rahulolu oma eluga sihtriigis, nendepoolne sihtmaa väärtushinnangute omaksvõtt, ametialane edu, sissetulekute suurenemine, nende laste haridusalased saavutused, segaabelude osatähtsus ja diskrimineerimise suhteline puudumine (M. Rannut jt. 2003: 62)

Tänapäeval on inimeste ränne ühest riigist teise suurem kui kunagi varem. Rännet mõjutavad erinevad tõuke- ja tõmbetegurid. Pikemaajaline migratsioon ühest riigist teise avaldab mõju nii siht-kui lähteriigile. Iga riik kujundab rändepoliitika abil piirangud või soodustused migratsiooniprotsesside juhtimiseks, vastavalt oma riiklikust huvist ja rahvusvahelistest normidest.

1.2. Migratsioon Eestisse viimasel sajandil

Eesti rahvastikukoosseisu on suuresti määranud riigi ajalugu ja geograafiline paiknemine. Kuni 19. sajandini oli Eesti rahvastik suhteliselt paikne. Rändeprotsessid

hakkasid tasapisi suurenema pärast pärisorjuse kaotamist ning seoses passide kasutuselevõtmisega. 19.sajandi lõpus. 20.sajandi alguses lahkus Eestist arvukalt maarahvast, kellest enamik asus elama Venemaa lähialadele. Pärast Eesti iseseisvumist võimaldati eestlastel Nõukogude Venemaal, Lätis ja Ukrainas Eesti kodakondsust opteerida, s.t .teha valik asukohariigi ja Eesti Vabariigi kodakondsuse vahel. Selle tulemusena pöördus Eestisse tagasi ligi 40 000 eestlast.

Iseseisvusaastatel jätkus eestlaste tagasihoidlik vabatahtlik ränne lääneriikidesse. Umbes 16 000 inimest (neist 75% eestlased) lahkus Eestist aastatel 1924-1938, eelkõige Euroopasse, kuid ka Ameerikasse, Venemaale, Austraaliasse ja mujale. Kõige olulisemaks uueks sihtkohaks sai kahe maailmasõja vahel Lõuna-Ameerika, eriti Argentiina ja Brasiilia, kus 1920. ning 1930. aastatel tekkisid suhteliselt suured eesti kogukonnad (Jürgenson 2011: 10). 1930.aastatel elavnes sisseränne tagasipöördujate ja Poolast pärit lihttöölise näol.

Eesti rahvastik oli enne Teist maailmasõda homogeenne ja paikne. Aastal 1934 (sealt pärinevad viimased ennesõjaaegsed rahvaloenduse andmed) oli Eestis vähemusrahvuste esindajaid kokku 134 000 (12% riigi rahvastikust). Selle 12 % moodustasid viis suuremat etnilist gruppi: venelased, sakslased, rootslased, juudid ning lätlased. Kuigi tegu oli teisest rahvusest isikutega, loeti neid õiguslikult vähemusrahvusteks, mitte migrantideks.

Hill Kulu artiklis (2001: 2382) on kirjeldatud Teise maailmasõja aegset rännet. See puudutas ligi neljandikku Eesti elanikkonnast. Aastatel 1939-1941 lahkusid Eestist Saksamaale baltisakslased, kelle juured Eestis ulatusid 13.sajandisse. 1940-1941 suurenes ränne NSV.Liidu suunas. 1941.aasta juunis küüditati Venemaale iseseisvusaegsed rahvajuhid ja nende perekonnaliikmed. 1941.aasta suvel evakueeriti nõukogude personal ja osa sõjaväekohuslastest. 1943 lahkusid Eestist Rootsi eestirootslased, kes olid aastasadu elanud Lääne-Eesti rannikukülades ja saartel. Enne teist nõukogude okupatsiooni algust 1944.aastal leidis aset suur väljaränne: üle 70 000 inimese põgenes Eestist läände.

Enne Teist maailmasõda oli Eesti põhiliselt väljarändemaaks, ent pärast sõda sai Eestist sisserändepiirkond. Peale Teist maailmasõda ja kuni Eesti taasiseseisvumiseni olid sisserändajad üldiselt endise Nõukogude Liidu aladelt tulijad (98%) ja neist kõige enam

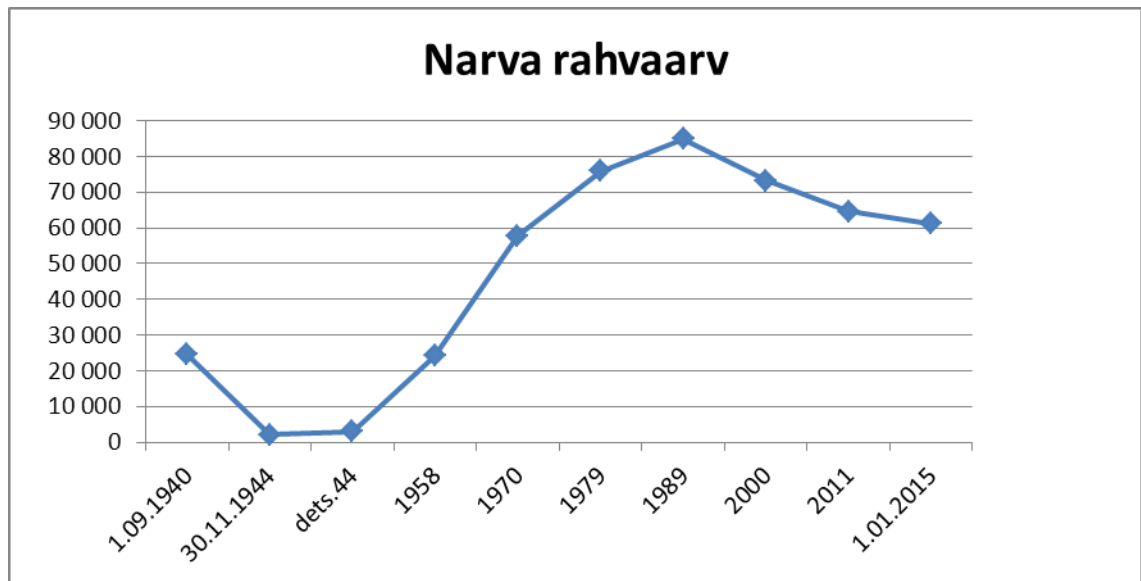
inimesi tuli Venemaalt. Mujalt tulijad olid enamasti teistest sotsialismimaadest; need olid peamiselt NSVL sõjaväelased ja nende perekonnaliikmed. Intensiivse sisserände tulemusena vähenes eestlaste osatähtsus 97%-lt 1945.aastal 61,5%-ni 1989 aastal (Tammaru 1997: 1660). Tammaru on jaganud sisserände sel ajaperioodil etappideks. 1940.-1950.aastatel valitsesid sisserännanute hulgas alg-ja põhiharidusega inimesed ja rännati enamasti maalt linna. Ent 1960.aastatel said ülekaalu keskharidusega inimesed ja saavutas ülekaalu ränne linnast linna. (Kulu 2001: 2384,2385). 1960.aastate keskpaigast kuni 1970. aastateni oli peamiseks sisserände põhjuseks industrialiseerimise tõttu suurenenud nõudlus lisatööjõu järele ja oluliseks hakkas muutuma ka abiellumisega seotud ränne ning sel perioodil hakkas Eestisse saabuma inimesi ka kaugematest NSVL piirkondadest. 1970. aastate lõpust kuni 1980. aastate lõpuni vähenesid rändevood Eestisse, oluliseks tulekupõhjuseks oli abiellumine ja samuti suurenes kõrgharidusega inimeste hulk.

Eestisse migreerunud asusid põhiliselt elama Tallinna ja selle lähiümbrusesse ning sõjajärgsel ajal kiiresti arenevatesse Kirde-Eesti tööstuskeskustesse ja Loode-Eesti linnadesse. Kirde-Eesti tööstuslinnades moodustasid sisserännanud ja nende järeltulijad üle 4/5 rahvastikust, Loode-Eestis oli neid umbes pool, mujal oli sisserännanute osakaal märgatavalt väiksem. Seega oli nõukogude aja lõpuks Kirde Eestist saanud peamiselt sisserännanute asuala, Tallinnas oli sisserännanuid ja põliselanikke võrdselt. Igapäevaelus tähendas see Eesti jagunemist piirkondadeks, kus ühes valitses eesti, teises vene keel ja kultuur (Kulu 2001: 2388).

1.3. Narva rahvastiku muutused peale Teist maailmasõda

Narva rahvastik muutus peale Teist maailmasõda kardinaalselt, kasvades kiire sisserände tulemusena rahvaarvu poolest kolmandaks linnas Eestis.

1934.aasta rahvaloenduse andmetel elas narvas 23 500 inimest ja kogu praeguse Ida-Virumaa maakonna territooriumil – 77 500 inimest. Eestlasi oli neist 79,1% (Vsevirov 2002:9).

Joonis 1. Narva rahvaarvu muutused alates 01.09.1940.a. kuni 01.01.2015.a.

1.septembril 1940 elas selles linnas 24 510 inimest (Joonis 1). Esimesed muutused suhteliselt stabiilsena püsinud Narva elanikkonna seas toimusid 1939.-1941. sündmuste käigus – sakslaste lahkumine, esimene sissetõrjamine Nõukogude Liidust, repressioonid ja sõja-aja inimkaotused. 1941.aasta juuniküüditamise tulemusel tapeti või saadeti kodudest minema märkimisväärne osa Kirde-Eesti elanikkonnast. Narva kaotas esimese Nõukogude ja Saksa okupatsiooni käigus umbes 15% oma rahvastikust .(Vseiov 2002: 17)

Jaanuaris 1944 evakueeriti sakslaste poolt kogu Narva elanikkond ja 6.märtsil 1944 pommitas Punaarmee Narva linna maatas. 30.novembril 1944 on Narvas registreeritud vaid 2017 elanikku ja sama aasta lõpuks oli Narva elanikkonna suurus juba 2904 inimest. Linna esimesed elanikud olid valdavalt nõukogude võimuorganite esindajad. Nende käsutusse läks suurem osa säilinud elamispinnast. Elamufondi puudumine oli üks peamine põhjus, mis takistas evakueeritud narvakatel kodulinna tagasi pöördumist.

Järgnevatel aastatel hakkas piirlinna rahvastik jõudsalt kasvama võõrtööjõu värbamise kampaaniate tulemusel.1958.aastaks oli narvakate arv kasvanud peaaegu kümme korda s.o 24 132 inimest. Olulisemad ettevõtted olid Kreenholmi Manufaktuur ja ehitusorganisatsioonid. Tööle saabujad olid nendel aastatel põhiliselt vene rahvusest, eesti keele oskuseta, pärit Eestiga piirnevatest Vene FSNV maapiirkondadest ja madala haridustasemega. Enamasti oli tegemist noortega.

Järgneval perioodil 1959-1970 kasvas Narva elanikkond koos uute tööstusettevõtete ja ehitusorganisatsioonide rajamisega. Uute ettevõtete komplekteerimine tööjõuga toimus ka sel perioodil tänu migratsioonile. Mehaaniline elanikkonna juurdekasv Narvas sel perioodil oli suurem kui üheski teises Eesti linnas ja oli ainulaadne isegi terve NSV Liidu mastaabis.

Põhiliselt saabuti Loode-Venemaa aladelt ja valdavalt olid need noored vanuses 16-19 aastat. 1970.aasta rahvaloenduse andmetel moodustas Narva elanikkond 57 863 inimest kasvades võrreldes 1959.aastaga 209,4%. (Vsevirov 2002: 59)

Samad tendentsid jätkusid ka järgnevatel aastatel. 1979. aasta rahvaloenduse andmetel oli Narva elanikkond 75 909 inimest. 1989.aasta andmetel oli see kasvanud 84 975 inimeseni, kellest suurema rahvusrühma moodustasid emakeele järgi venelased – 75 581 inimest, eestlased 2498 inimest, ukrainlased 1036 inimest ja valgevenelased 768 inimest. Peale 1989.aastat hakkas Narva rahvaarv kahanema seoses elanikkonna vananemisega ja väljarändega. Seisuga 01.01.2015.a. on Narva rahvaarv langenud 61 175 inimesele. Kunagised suured tööstusettevõtted on suletud ja töötus on linnas kõrge. See sunnib inimesi mujale liikuma.

Kokkuvõtteks saab öelda, et kogu Narva elanikkond moodustus aastatel 1944-1970 Moskva keskvõimu poolt juhitud industrialiseerimise ja migratsiooniprotsesside tulemusel.

Üheks Narva sõjajärgse rahvastikumuutuse kõige traagilisemaks tulemuseks oli aga eestlaste peaaegu täielik kadumine linnast. Umbes 15 aastaga (1959. aasta rahvaloenduse andmetel) oli Narva ja Narva-Jõesuu jäänud elama vaid 3674 eestlast moodustas veerandi nende sõjaeelsest arvust. Nii oli nõukogude võim kujundanud teadliku poliitika abil Narva täiesti uue elanikkonnaga, tekitades valdavalt venekeelse linna (Vsevirov 2001: 83-84).

1.4. Eesti migratsioonipoliitika tänapäeval

Taasiseseisvunud Eestis on migratsioonipoliitika kujunenud järk-järgult lähtudes siseriiklikust huvist, EL ühispoliitikast, rahvusvahelistest õigusnormidest. Eesti rändepoliitika on olnud üsna konservatiivne, kuid pidevalt muutuv keskkond seab selles valdkonnas oma ootused ja eeldused.

Esimestel taasiseseisvusaastatel oli oluline kogu Eestis elanikkonna määratlemine ja dokumenteerimine, viisasüsteemi loomine ja inimeste riiki saabumise korraldamine.

Sisserändajad said kõik kuni 2000. aastani taotleda elamisluba kvoodi alusel, mis moodustas 0,1% Eesti rahvastikust. Alates 2000.aastast said kvoodivabalt elamisluba taotleda Eesti kodanike abikaasad. Alates 1.oktoobrist 2002 võisid sisserännu piirarvu väliselt elamisloa saada nii Eesti kodaniku kui Eestis alaliselt vähemalt viis aastat elanud välismaalase abikaasa, alaealised või täiskasvanud lapsed, vanemad ja vanavanemad ning eestkostetavad. (Niitsoo 2008: 119)

Alates 2006.aastast, mil võeti vastu Euroopa Liidu kodaniku seadus, saavad Euroopa Liidu kodanikud lihtsamalt Eestisse elama asuda. Viieaastase elamisõiguse saamiseks tuleb neil registreerida oma elukoha Eesti rahvastikuregistris. Koos Euroopa Liidu kodanikuga saavad elamisõiguse ka tema pereliikmed. (Euroopa Liidu kodaniku seadus RT I 2006, 26, 191)

Viimase kümne aasta jooksul on EL riikides soodustatud kõrgelt kvalifitseeritud kolmandate riikide töötajate riiki lubamist. Seoses sellega on Euroopa Komisjon võtnud vastu mõned direktiivid, mis soodustavad kvalifitseeritud tööjõu riiki saabumist ja seal elamise tingimusi, näiteks Sinise kaardi direktiiv 2009.aastal ja Teadustöötajate direktiiv 2005.aastal. Lisaks EL poliitikale on iga riik välja töötanud omad meetmed tagamaks kvalifikatsiooni nõudvate töökohtade täitmine oma riikide tööjõuturgudel. Sarnaselt teiste liikmesriikidega otsib ka Eesti viise, kuidas olla atraktiivne riik (kõrge) kvalifikatsiooniga töötajatele Eestisse tulemisel ja siia elama jäämisel. See eesmärk on välja toodud ka kõige kõrgemal poliitilisel tasandil ja kaasatud valitsuse tegevusprogrammi (Kõrgelt kvalifitseeritud... 2013: 76).

Eestis kehtib kolmandate riikide kodanikele sisserändekvoot, mis on 0,1% Eesti alalisest elanikkonnast. 2013.aasta Välismaalaste seaduse muudatustega laiendati sisserände piirarvu alt vabastatud välismaalaste nimistut. Enam ei lähe piirarvu alla välisstudengid, kes soovivad pärast õpingute lõppemist Eestisse tööle jääda ja teadustöötajad. Samas saavad seaduse muudatuse kohaselt kvalifitseeritud töötajad oma lähipere endaga Eestisse koheselt kaasa tuua ja neile ei kohandu välismaalase eelneva vähemalt kaheaastase Eestis elamise nõuet. (Välismaalase seadus §137 lg3 RT I 2010 3,4) Teatud kõrgelt kvalifitseeritud spetsialistide puhul, nagu õpetajad, õppejõud, teadustöötajad ja tippspetsialistid kehtib kiirendatud menetlus, mis tähendab, et nad

võivad asuda kohe samal päeval tööle, kui on oma lühiajalise töötamise soovi registreerinud Politsei- ja Piirivalveametis.

Eesti rändepoliitika eesmärgiks on peale Eesti demograafilise ja majandusliku jätkusuutlikuse kindlustamise ka kõigi Eestis elavate inimeste konfliktivaba kooseksisteerimine. Tänapäeval on rändepoliitika suuremaks väljakutseks kõrgelt kvalifitseeritud töötajate Eestisse toomine ja uusimmigrantide integratsioon Eesti ühiskonnas.

1.5. Sisseränne Eestisse viimasel kümnendil

Eesti on kahe viimase dekaadi jooksul olnud väljaränderiik, kuid tõusvas trendis on ka sisseränne Eestisse. Ajavahemikul 1992-2011 on Eestisse sisserännanud 15 609 inimest. (Sömer 2014: 34)

Statistikaameti andmetel lahkus 2013.aastal Eestist 6740 ja riiki saabus 4098 inimest. 95 protsenti välja- ja 60 protsenti sisserännanutest olid Eesti kodanikud. See näitab, et paljud paari aasta eest Eestist väljarännanud tulevad koju tagasi. Kolmveerand lahkujatest on läinud Soome, 6 protsenti Suurbritanniasse. Populaarsemad sihtkohad on veel Saksamaa, Rootsi ja Venemaa. Veerandi sisserändajatest saabusid Soomest, 23 protsenti Venemaalt ja 8 protsenti Ukrainast. On kasvanud ka sisseränne Suurbritanniast ja Iirimaa, mis jällegi tuleneb paari aasta tagusest rändest nendesse riikidesse.

Eraldi õigusliku rühma moodustavad sisserändajatest asüülitaotlejad. Eesti on andnud rahvusvahelist kaitset 1997.aastast, mil ühineti ÜRO pagulasseisundi konventsiooni ning pagulaseisundi protokolliga. Kokku on Eesti andnud pagulasstaatuse või täiendava kaitse 89 inimesele. Samas on nende puhul toimunud ulatuslik edasiränne Põhjamaadesse.

Ida-Virumaal ületab väljaränne sisserännet. Ida-Virumaale on 2013.aastal sisserännanud 414 ja väljarännanud 457. 2012. aastal olid vastavad näitajad 321 ja 459. Ida-Virumaalt lähevad vaid pooled väljarändajatest Soome, sest võrreldes teiste maakondadega minnakse enam Suurbritanniasse, Saksamaale, Venemaale ja teistesse EL liikmesriikidesse. Põhjus on ilmselt selles, et suure osa Ida-Virumaa elanikkonna jaoks ei ole Soome keeleliselt niivõrd lähedane ja venekeelse kogukonna leidmine on lihtsam ka teistes Euroopa riikides. Ka sisserändajate lähteriikide jaotus on Ida-

Virumaal erinev: sisserännanute moodustasid poole Venemaalt tulnud inimesed ja Soomest saabujaid oli vaid 10%. (Statistikaameti kodulehekülj).

1.6. Eestisse tulemise põhjused

Kolmandate riikide kodanike Eestisse saabumist reguleerib Välismaalaste seadus. Euroopa Liidu, Euroopa Majanduspiirkonna ja Šveiti konföderatsiooni kodanike ja nende perekonnaliikmete Eestisse saabumine on reguleeritud Euroopa Liidu kodaniku seadusega. Tabelis 2 on näidatud seitsme suurema lähteriigi ja rändeliikide võrdlus.

Tabel 2. Kolmandate riikide kodanike sisseränne riigiti ja liigiti 2008-2013

	Riik	Tööränne	Ettevõtlus	Õpiränne	Pereränne	Kokku
1	Venemaa	1 561	366	506	3 882	6 315
2	Ukraina	2 613	50	183	853	3 698
3	USA	493	5	238	242	978
4	Hiina	261	0	322	45	628
5	Türgi	49	0	377	68	494
6	Valgevene	162	11	56	243	472
7	Gruusia	101	0	243	86	430

Allikas: PPA.

Politsei-ja Piirivalveameti andmetel on aastatel 2008-2013 Eestisse enim kolmandate riikide kodanikke elama asunud Venemaalt (6 315) Ukrainast (3 698), USA-st (978), Hiinast (628), Türgist (494), Valgevenest (472) ja Gruusiast (430). Jätkuvalt on koondumine Harjumaale ja Ida-Virumaale.

Venemaa ja Valgevene kodanike Eestisse tulemise põhjus on enamasti pereränne ja teiseks Eestisse tööle asumine. Seevastu Ukraina ja Ameerika Ühendriikide kodanike saabumise põhjuseks on tööränne esimesel kohal ja teisel kohal tuleb alles pereränne.

Hiina, Türgi ja Gruusia kodanike seas on esikohal õpiränne.

Tabel (2) ei anna lõplikku ülevaadet sisserännanute, vaid näitab ainult positiivseid elamisloa otsuseid. Selle alusel ei saa päris täpselt öelda, kas need inimesed ka kõik tegelikult Eestisse elama asusid. Teiseks on võimalus, et Eestis taotleti elamisluba juba teisel alusel. Kolmandaks kuuluvad pererände taotluste hulka sageli alaealised lapsed, kes on tegelikult Eestis sündinud ja kasvanud.

Võrreldes eelmise rahvaloenduse andmetega paistab silma Eestisse kolinud väikesearvuliste rahvusrühmade esindajad, kes on pärit Euroopast, Aafrikast või Ameerikast, mitte praeguse Venemaa territooriumilt. Ka Eestisse elama asumise põhjused erinevad tänapäeva sisserännanutel siia Nõukogude ajal ja varem asunud rahvaste omast. Eestisse tullakse õppima, aga tulevad ka rahvusvaheliste firmade juhid ja populaarsust on kogunud Eestis sportlaskarjääri tegemine.

1.7. Sisseränne Narva viimase kümne aasta jooksul

Pärast taasiseseisvumist 1991. aastal pole Narva rahvastik rahvuslikult koosseisult eriti palju muutunud ning Narva elanikkonna absoluutses enamiku moodustavad endiselt venelased ja teised vene keelt emakeelena rääkivad elanikud.

Elanike arvult on Narva oluliselt vähenenud, seega väljaränne on sisserännet oluliselt ületanud. Samas on sisserännanud põhiliselt Venemaalt. Viimasel aastakümnel on Narva tulnud ka Euroopa Liidu liikmesriikidest ja kaugematestki maadest nagu näiteks Jaapanist, Hiinast, USA-st ja Aafrika riikidest. Kuid nende viibimine Narvas on üldjuhul lühiajaline. Tabelis 3 on vaadeldud Narva tulemist rändeliikide alusel viimase kolme aasta jooksul.

Tabel 3. PPA Narva teeninduses esitatud elamisloa taotlused aastatel 2011-2013

Elamisloa andmise alus	2011	2012	2013	Kokku
Õppimine	6	4	4	14
Pereränne	57	89	94	240
Tööränne	4	6	7	17
Välisleping	47	49	63	159
Ettevõtlus	0	0	5	5
Legaalne sissetulek	1	1	0	2
Kokku	115	149	173	

Andmed: PPA. Koostanud autor.

Narva asutakse elama ülekaalukalt seoses pererändega. See tähendab, et on tulnud elama Eestis elava abikaasa, lapse, lapselapse või vanema juurde. Erinevalt üle-eestilistest näitajatest, on Narva taotletud väga vähe elamislubasid seoses õppimise- ja töötamisega. Õppima asutakse Narva ja Sillamäe kutseõppeasutustesse, kus on

õppekeeleks vene keel. Töörändega on tulnud ettevõtete juhtorganite liikmed (8), sportlased (6), lähetatud töötajad (2) ja vaimulik (1)

PPA ei anna siin kahjuks täit ülevaadet, kuna esmased elamisloa taotlused esitatakse üldjuhul Eesti välisesindustes . Seega näitab PPA Narva teeninduses esitatud elamisloa taotlused vaid osa siia elama asujatest. Teiseks põhjuseks, miks tabel ei anna meile Narva uusimmigrantide arvu kohta täpset teavet, on see, et PPA Narva teeninduses annavad oma taotlusi sisse ka Sillamäe, Narva-Jõesuu ja Vaivara valla elanikud.

Vaatlesin sisserännet Narva ka 2011.aasta rahvaloenduse andmed põhjal. Statistikaametist edastatud 2011.aasta rahvaloenduse andmete põhjal saab analüüsida Narva uussisserännanute andmeid lähteriigi, vanuse ja koguse järgi. Antud andmed annavad ülevaate riikidest, kust inimesed Narva on saabunud, kuid ei kajasta uussisserändajate kodakondsust (Tabel 4). Sellest võib järeldada et nende näitajate sees võivad olla ka Eestisse tagasirändajad – remigreerujad.

Tabel 4. Narva linna sisserännanud lähteriigi järgi 2011. aasta rahvaloenduse andmetel

Viimane elukoht välisriigis	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Kokku
Venemaa	55	63	30	53	63	53	51	32	55	89	544
Suurbritannia	1	1	0	4	8	0	10	9	10	14	57
Ukraina	2	6	8	6	3	1	3	5	4	9	47
Soome	0	0	0	1	2	2	7	9	1	10	32
Ameerika Ühendriigid	0	0	2	2	4	6	4	5	0	6	29
Läti	1	2	1	3	0	0	2	3	7	5	24
Saksamaa	2	3	1	2	3	0	1	2	0	6	20
Iirimaa	0	0	1	3	2	4	3	1	2	3	19
Valgevene	3	3	0	1	1	3	2	0	3	3	19

Andmed: Statistikaamet. Koostanud autor,

Narva aastatel 2002 kuni 2011 kõige enam uusimmigrante (544 inimest) saabunud Venemaalt. See on ka loomulik, kuna Narva asub piiri ääres ja siin on Venemaaga väga

tiheadad sidemed. Venemaalt on igal aastal keskmiselt 50 inimese ringis sisse­rändajaid. Hüpeline tõus on olnud vaid 2011. aastal - 89 inimest.

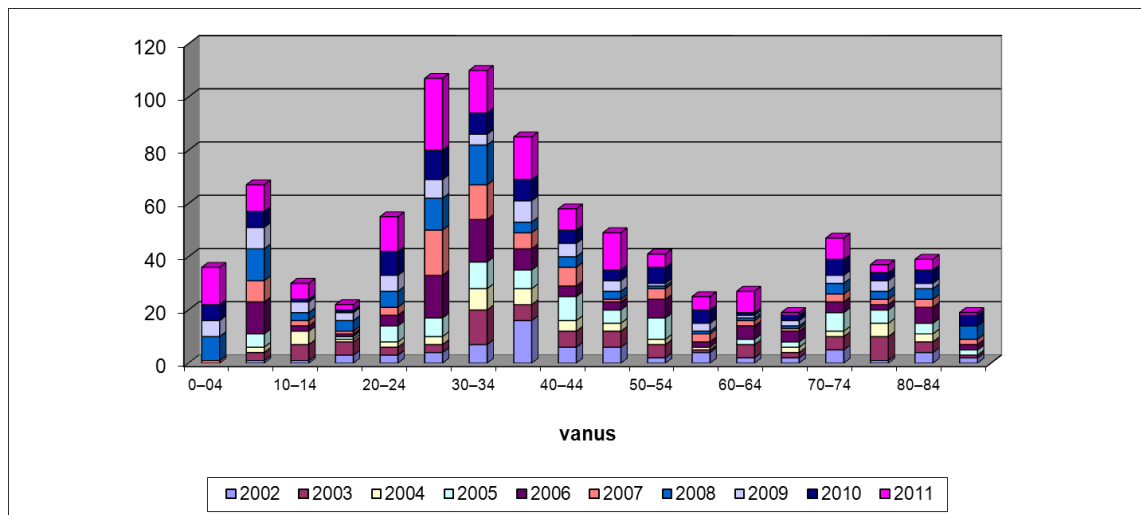
Teisel kohal lähteriikide seas on Suurbritannia, kust on kümne aasta jooksul saabunud 57 inimest. Seda saab seletada aastatetaguse suure väljarändega Suurbritanniasse ja Iirimaa­le. Kuna üldjuhul on tegemast noorte inimestega, siis luuakse välismaal viibides perekond. Kui õpingud või töötamine sihtriigis lõpeb, siis tullakse Eestisse tagasi ja sageli koos lastega või elukaaslasega.

Alles kolmandal kohal lähteriikide hulgas on Ukraina – 47 inimest. Siinjuures võiks eeldada, et Ukrainast võiks olla rohkem Eestisse tulijaid, kuna Eestis on ees Ukraina kogukond. Politsei- ja Piirivalveameti elamislubade statistika alusel on näha, et Ukraina kodanikud on Eestisse tulijate seas teisel kohal ja eelkõige tullakse Eestisse Ukrainast tööle. Narvas pole aga töökohti, mis inimesi siia meelitaks ja seega tullakse siiski Narva vaid pererände alusel s.o pereliikme juurde elama. Ukrainas on Narva elama asunud igal aastal ja suuri muutusi pole sellest lähteriigist rändes toimunud.

Neljandal ja viiandal kohal on Soome ja Ameerika Ühendriigid vastavalt 32 ja 29 inimest. Ka siin võib enamasti olla tegemist kunagi nendesse riikidesse läinute tagasipöördujatega ja nende lastega. Ameerika inimeste puhul võib ka üheks Narva rände põhjuseks olla tööränne nt usuliste ühenduste kutsel tööle saabujad. Ka USA-st saabujate arv on 2006.aastast alates vähehaaval tõusnud, nagu ka Soomest tulijatega.

Narva pole tulnud eksootilistest Aafrika, Lõuna-Ameerika või Aasia riikidest. Näiteks Politsei ja Piirivalveameti 2011. aasta elamislubade statistikast nähtub, et Eestisse elama asumiseks on elamisluba taotletud kokku 65 erinevast riigist üle maailma. Narva rahvastik on sellest mõttes ühetaolisem. Narva vähestel koolidel ja muudel organisatsioonidel puuduvad sidemed kaugemate paikadega. Narva linn pole tuntud ka kui kultuuri -või tööstuskeskus ja seepärast on huvi piirilinna vastu väike. Narva põhiline suhtluskeel on vene keel ja siin tunnevad end paremini need sisse­rändajad, kes valdavad vene keelt.

Vaatlesin 2011.aasta rahvaloenduse andmete alusel sisse­rändajate vanuselist koosseisu (joonis 2)

Joonis 2. Narva 2002-2011 saabunud uusimmigrandid vanuse järgi.

Vanuseliselt on kõige suurem 25- kuni 39-aastaste Narva uussisserändajate osakaal. See peegeldab asjaolu, et peale tööd või õppinguid pöörduakse koju tagasi. Teiseks põhjuseks on siin ka seoses abieluga Narva elama tulemine.

Üllatavalt suur on 5- kuni 9-aastaste laste osakaal uusimmigrantide hulgas. Seda võiks seletada asjaoluga, et lastega tullakse Eestisse tagasi enne kooli, et omandada siin emakeelset haridust. Kooliealiste laste hulgas on sisserände protsent väike. Sellistel puhkudel on perekonnad korraldanud oma elu mingis muus riigis ja konkreetse põhjusega enam Eestisse tagasi elama ei tulda.

70- kuni 84-aastaste inimeste rändeprotsendi tõus on seletatav, et sellises vanuses vajavad üksikuks jäänud vanemad oma laste ja lastelaste abi eluga toime tulemiseks. Seega kolitakse Narvas elavate laste juurde.

Samas kui võrrelda lähteriike ja vanust, siis on noorte sisserändajate hulgas lähteriikide spekter laiem. Vanemate saabujate puhul on enamasti tegemist Venemaalt või endise Nõukogude Liidu riikidega.

Kokkuvõtteks võib öelda, et kuigi Narva on üsna suure väljarändega linn, saabub igal aastal siia ka uusi elanikke ja osa lahkujatest pöördub tagasi. Välisrände tulemusena kasvab Narva elanikkond kõige enam Venemaalt sisserännanute osas. Üsna suur ja stabiilne on olnud Ukrainast, Valgevenest ja teistest Nõukogude Liidu liikmesriikidest sisserännanute arv. Aasta-aastalt tõuseb ka Euroopa Liidu riikidest sisserännanute hulk, kuid siin on suurel määral tegemist kunagi Narvast lahkunud inimestega ja nende

lastega. Vanuserühmadest on kõige suurem noorte, 25 kuni 39 aastaste sisse­rändajate osakaal. Teise suurema rühma moodustavad koolieelikud. Vähesel määral on sisse­rän­nu aktiveerumist näha 70 kuni 84 aastaste hulgas, mis on seletatav sooviga sellises eas elada lähedaste juures.

Narva pole atraktiivne nendele, kes sooviksid Eestis õppida või töötada. Teiseks pole narvakatel ja Narva ettevõtjatel sidemeid kaugemate riikidega, seega on siia tulijate lähteriigid üsna lähedal ja kaugematest piirkondadest Narva ei tulda.

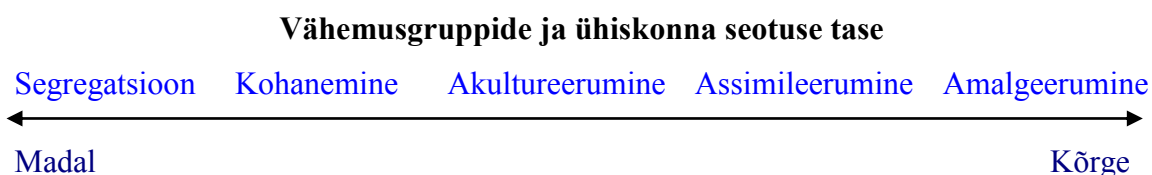
2. KOHANEMINE

2.1. Kohanemisega seotud teooriad

Tänu piiride avatusele kaasaegses maailmas ja kasvavatele migratsiooniprotsessidele tihenevad eri kultuuride esindajate kokkupuuted. Võõrasse kultuurikeskkonda sattunud inimesed on sunnitud omandama võõra kultuuri väärtused ja normid.

Kohanemise ehk akulturatsiooni protsesse hakati uurima juba 20. sajandi alguses ameerika antropoloogide poolt. Alguses vaatlesid uurijad akulturatsiooni ainult grupi tasandil, hiljem hakati seda tegema ka indiviidi psühholoogia tasandil. Läbi ajaloo on pakutud kaht erinevat integratsiooni mudelit. Tuntum on nn sulatusahju (*melting pot*) teooria. Sulatusahju teooria kohaselt integreerub immigrant sihtriigi kodanikega täielikult hüljates oma kultuuri. Tänapäeval on mitmetes riikides pakutud välja nn salatikausi (*salad bowl*) teooria. Selle teooria kohaselt on ühiskond multikultuurne ja toetatakse immigrantide lähtekultuuri, nähes selles rikkust.

Vähemusgruppe võib ühiskonnaga siduda mitmel viisil. Hess jt (2000) on need võimalused paigutanud skaalalale, kus kõige madalam ühiskonnaaga seotuse tase on isolatsioon (segregatsioon) kuni domineeriva kultuuriga kokkusulamisega. Joonis 4.

Joonis 3. Integreerimise eri võimalused(Hess jt 2000:143)

Sotsialisatsiooni skaala iseloomustab immigrantide sotsialisatsiooni faase hetkest, kui nad saavad sihtmaale. Sotsialisatsiooni esimeseks etapiks on alati **segregatsioon**. Kui immigrant saabub võõrale maale, siis on tal lähtemaa kultuuriline pädevus, kuid sihtmaa keelt ja käitumisnorme te enamasti ei tunne. Kuna ta tunneb end kodus ainult oma kultuurikontekstis, siis pole tal välja kujunenud metakultuurilist pädevust, eriti kui ta puutub kokku võõra kultuuriga. (M.Rannut jt. 2003: 69-70) Ühiskonnas esineb kahesugust segregatsiooni: vabatahtlik ja peale sunnitud.

Kohanemine on protsess, mille käigus vähemuse liikmed teadvustavad endale domineeriva kultuuri norme ja väärtusi, kuid ei tarvitse tingimata muuta oma norme ja väärtusi (Hess, B jt 2000:144). Kultuuri kontekstis tähendab kohanemine, et inimene on

võimeline kohandama oma käitumist nii, et saaks teises kultuuris ilma konfliktideta toimida. Ta ei võta teise kultuuri tavaid omaks, kuid vajaduse korral suudab neid arvestada. (Pajupuu 2000: 16) Esimene faas on funktsionaalne kohanemine, mis üldjuhul kestab kuni 2 aastat. Funktsionaalse kohanemise faasis hakkab ta omandama esmaseid toimetulekuoskusi ja teadmisi uues kultuuris. Et ilma konfliktideta uues kultuuris suhelda, on ta omandanud osalise keelelise, kognitiivse, käitumusliku ja kultuurilise pädevuse. Seejuures on tal säilinud pädevus oma lähtemaa kultuuris ning ta samastab end ainult oma lähtemaa kultuuriga. Segregatiivsetes getokeskkondades võivad immigrandid sellesse faasi jäädagi. kinnistades väljakujunenud suhtlusharjumused ja käitumisnormid (M. Rannut jt. 2003. 70) Olles teadlikud ja võimelised vastu seisma domineerivale kultuurile jäävad nad nad siiski eraldiseisvaks ja kujutavad endast ühiskonda ühiskonnas.

Järgmine faas on **akulturatsioon**, mida mõnikord nimetatakse kultuuriliseks assimileerumiseks. Akulturatsioon tähendab funktsionaalset kohanemist ning samaaegselt ka uue kultuuri väärtuste ja integratsiooninormide aktsepteerimist. Selles faasis omandatakse sihtkeele kasutamise pädevus erinevates funktsioonides ja tullaakse toime sihtkultuuris. Akulturatsiooniga samaaegselt toimib dekulturatsiooniprotsess lähtekultuuri suhtes, seega toimub sihtkultuuri normide ja väärtushinnangute omandamine teatud määral lähtemaa kultuuri normide ja väärtushinnangute arvelt. Akulturatsioonifaasi ei jõua mitte kõik immigrandid, sest mugavam on elada segregatiivses keskkonnas ja mitte lasta end ümbritsevatest keele- ja kultuurinormidest häirida. (M. Rannut, Ü Rannut, 2004:75)

1990-ndate alguses töötas John Berry välja akulturatsiooni teooria. J.Berry akulturatsiooniteooria kohaselt on akulturatsioonil neli vormi: assimilatsioon, integratsioon, separatsioon ja marginalisatsioon. Selle teooria kohaselt on kohanemine seotud kahe põhiprobleemiga: oma kultuuri alalhoidmine ja sidemed teiste etniliste rühmadega.

Integratsiooni puhul on tegemist kohanemismvormiga, mille puhul õpitakse põhirahvuse keelt ja kombeid ning kasutatakse neid laiemates ühiskondlikes suhetes, kuid säilitatakse ka oma kultuur, mida kasutatakse perekonna ringis ja rahvuskaaslastega suheldes. Nii integratsiooni kui ka assimilatsiooni puhul hakkab immigrantide erinevus ülejäänud elanikkonnast kohanemise käigus vähenema ning viib pinge- ja

konfliktivabale suhtlemisele. Seega ei ole ühiskonnas, kus on säilinud pinged ja konfliktid immigrantide suhtlemisel põhielanikkonnaga, alust rääkida integratsioonist, rääkimata immigrantide assimileerimisest (M. Rannut jt 2003:69).

Separatsioon tähendab sellist kohanemist, mille korral ei peeta vajalikuks kontaktide olemasolu põhirahvusega s.t. ei õpita ära põhirahvuse keelt ja kombeid. Separatsiooni korral rõhutab immigrant üksnes oma rahvuskultuuri väärtusi ja vastandab ennast kohalikule keelele ja kultuurile. Sellisel juhul toimib kahe rahvuse paralleelne koeksisteerimine ja omavahelised kontaktid on minimaalsed. (Tammaru 1997: 2284)

Marginalisatsiooni korral ei looda kontakte põhirahvusega, ei õpita ära põhirahvuse keelt ega kombeid, kuid samas kaotatakse sidemed ka oma rahvuskaaslastega. Marginalisatsioon tähendab eemalejäämist üldistest ühiskondlikest suhetest, apaatiat ja tõrjutustunnet. (Tammaru 1997: 2285) Marginaliseerumine tähendab inimese identiteedikriisi, seetõttu peetakse seda kõige negatiivsemaks kohanemismvormiks.

Assimillatsioon on akulturatsioonivorm, mida vahel nimetatakse struktureseks assimilatsiooniks. Assimilatsiooni korral ei peeta oma kultuuri identiteedi omapära säilitamist vajalikuks, n-ö sulandutakse põhirahvusega- võetakse üle põhirahvuse keel ja kombed, niihästi ühiskondlikul tasandil kui ka perekonnas ja isiklikus elus. (Tammaru 1997: 2284) Assimilatsiooni puhul sisenetakse domineerivasse ühiskonda sõpruse ja muude esmaste sidemete kaudu. Vähemusgrupi assimileerumise ulatus ühiskonnas sõltub vähemuse füüsilistest ja kultuurilistest erinevustest võrreldes domineeriva grupiga.

Amalgeerumine ehk kokkusulamine esineb, kui kultuurid ja rassid segunevad ja moodustavad uut tüüpi kultuurid ja rassid.

Ogbu (1987:327) on jaotanud immigrandid nende integratsioonimotivatsioonist lähtudes vabatahtlikeks (*voluntary*) ja mittevabatahtlikeks (*non-voluntary*) immigrantideks. Vabatahtlikud immigrandid ei vastandu intgratiivselt kohalikule keelele ja kultuurile, suhtlevad meelsasti kohalike elanikega ning suudavad omandada sihtkeele- ja kultuuri pädevuse, säilitades samaaegselt suure osa lähtemaa kultuurist. Mittevabatahtlikud immigrandid lähenevad integratsioonile nii, nagu oleks neil võimalik valida üksnes assimilatsiooni ja opositsiooni vahel mistõttu nende eesmärgiks

on opositsioonilise kultuuri loomine ning enda vastandamine kohalikule elanikkonnale (M. Rannut, Ü. Rannut, 2004: 78).

2.2. Kohanemist mõjutavad tegurid

Kohanemist mõjutavad mitmed tegurid, mida alljärgnevalt vaatleme. Nendeks on eelarvamused immigrantide suhtes ja nende diskrimineerimine, isiklikud kontaktid immigrantide ja kohaliku elanikkonna vahel, immigrantide hajusus või segregatsioon, paiknemine, kohanemismotivatsioon, hoiakud, sh lapsevanemate hoiakud oma laste suhtes, tööhõive, eluaseme tüüp ja paljud muud tegurid.

Hess B jt on arvamisel, et tõketeks integreerumisel on ühiskonna **eelarvamused ja vähemusrühmade diskrimineerimine**. Eelarvamused tekivad arvamuste kujundamisel ilma eelnevate teadmisteta. Eelarvamustele toel ühiskonnas parandatakse oma grupi positsiooni sotsiaalses süsteemis, tehes seda teiste arvelt.

Kui eelarvamus on suhtumiste kogum, siis diskrimineerimine on inimeste ebavõrdse kohtlemise praktika. Mõlemad mõisted on omavahel tihedalt seotud, eelarvamused ühiskonnas viivad sageli diskrimineerimisele ja diskrimineerimine omakorda tugevdab ühiskonnas valitsevaid eelarvamusi (Hess, B jt 2000:146). Eelarvamused ja diskrimineerimine mõjutavad ka inimese minakäsitlust. Eelarvamuste ja diskrimineerimise kogenud inimesed sisendavad endale sageli negatiivseid minakujutlusi, mis viib nende enesehinnangu langemiseni.

Oluliselt aitavad kaasa kohanemisele isiklikud **kontaktid teisest etnilisest grupist pärineva inimesega**. Kontaktid on mõjusamad, kui nad ei ole pinnapealsed. Eriti tugevad eelarvamuste vähendajad on sõbrasuhted. Isiklik kontakt teisest grupist pärineva inimesega vähendab eelarvamusi ning see laieneb tervele grupile, sõltumata kontaktis olivate vanusest, päritolust ja teistest näitajatest. (Leppik 2013: 13).

Uusimmigrandi **motivatsioon keelt õppida** mõjutab **piirkond, kuhu nad elama asuvad** ja mis keelt kõnelevad. Segregatiivsetes getodes, kus muukeelse elanikkonna osakaal on kõrge, tekitab see immigrantides tihti vastandumist, viha kohaliku keele ja kultuuri vastu ning soovimatust kohalike elanikega suhelda. (M. Rannut jt. 2003: 71) Rahvusvähemuste erinev paiknemine võrreldes enamusrahvusega on üldlevinud nähtus. Üldjuhul koonduvad hiljuti saabunud uusimmigrandid suurematesse linnadesse. Suurlinnades on suhtumine uusimmigrantidesse tolerantsem kui maa-asulates. Mitmes

Euroopa riigis, nagu Saksamaa, Soome, Norra, Hollandi, Taani, on viimasel aastakümnel püütud uusimmigrantide vastuvõtmisel hajutada nende kontsentratsiooni ühes piirkonnas. Uusimmigrante on püütud suunata elama väiksema migrantide arvuga piirkondadesse, et neil tekiks vajadus sihtkeele kõnelejatega suhelda ja samastuda.

Sisserännanute hilisem riigisisene ränne toob kaasa nende hajusama paiknemise ning seda protsessi mõjutab sisserännanute integreeritus: asukohamaa keele valdamine ja kultuuri tundmine soodustab liikumist väiksematesse linnadesse ja maapiirkondadesse (Tammur 2003: 67).

Eestis kolmandate riikide uusimmigrantide kohanemisprogrammi piloteerimisel selgus, et Tallinnas elavad mitte vene keelt kõnelevad kohanejad tunnevad eestikeelse suhtluse vajadust kõikjal. Kohanemisprogrammis osalejate endi sõnul kasutati eesti keelt nii kodus kui ka tööl, poes ja naabritega suheldes. Ida- Virumaal samas projekti küsitluses osalenud enda sõnul keegi kusagil eesti keelt ei kasutanud. (Ü. Rannut, 2009:10)

Riiki saabumisel oleneb kohanemine ja end riigi poolt oodatuna tundmine paljuski tulija taustast, millisest riigist ja kultuurist pärinetakse. Venemaalt ja mujalt endise NSVL-i riikidest tulijatel aitab siinse eluga harjuda ühine minevik, suurem kohalik kogukond ja suuremal või väiksemal määral vene keele oskus, mille abil on võimalik igal pool enam-vähem hakkama saada. Läänemaailma ning samuti Aafrika ja Aasia esindajate jaoks on kokkupuude Eesti ja eestimaalastega pigem kultuuriline šokk (Kriger., Tammaru., 2011:11).

Integratsioon uude ühiskonda toimib vaid siis kui immigrandil on kohanemiseks motivatsioon. Selle puudumisel jääb isik mugavus- ja turvalisustsooni, mille tulemuseks aga on separatsioon. Kohanemisvajadus ja motivatsioon erinevad ning sõltuvad suurem määral rände tüübist. Suurema kohanemisvajadusega on perekonnaimmigrandid, kelle soov on riiki elama jääda ja siin töötada. Väiksema kohanemismotivatsiooniga on võõrtöölised ja üliõpilased, kuna neid seob sihtriigiga lühiajaline leping ja nad plaanivad minna kodumaale tagasi.

Kohanemisprotsessi takistab ka lapsevanemate **negatiivne hoiak integratsiooni ja õpitava keele suhtes**. See võtab lapselt motivatsiooni uut keelt õppida. Kui akultuuratsioon ei ole olnud esimeses põlvkonnas edukas, mõjutab see negatiivselt järgmiste põlvkondade integratsiooni. Uuringud on näidanud, et immigrantidest lastevanemate poolt võimaldatud keele- ja kultuurikeskkond mõjutab ulatuslikult laste arengut ja toimetulekut uues ühiskonnas (M.Rannut, Ü.Rannut 2004:77). Sageli

kantakse oma põlvkonna marginalisatsioon või ka segregatsioon üle järgmisesse põlvkonda. Teise põlvkonna marginalisatsiooni iseloomustab edasijõudmatus haridussüsteemis, kriminogeensus ja psüühiliste häirete suur osakaal.

Tiit Tammaru (1997) on oma uuringus “Venelaste kohanemise regionaalsed erisused ja kohanemist mõjutavad tegurid” välja toonud mitmed tegurid, mis mõjutavad kohanemist: sugu, vanus, abikaasa rahvus, majanduslikud tegurid, sünnikoht ja Eestisse saabumise aeg ning eluaseme tüüp.

Sellest uuringust selgub, et naised on integreerunud paremini kui mehed ja noored paremini kui vanem põlvkond. Naiste parem integreeritus on seletatav sellega, et nende hulgas on suurem ametnike ja teenindustöötajate osatähtsus. Need ametid nõuavad inimestega suhtlemist, mis on positiivseks mõjuriks eesti keele õppele ja kohanemisele. Abikaasa rahvuse on seotud integratsiooniga seekaudu, et kõige paremini on integreerunud eestlastega abiellunud venelased ja kõige halvemini teisest rahvusest abikaasadega abiellunud venelased.

Inimeste majanduslik olukord on üheks mõjutajaks integratsiooniprotsessis, näidates kuidas inimesed hindavad oma olukorda ja kas nad on olukorraga rahul. Töötavate inimeste seas on assimileerunud ja integreerunud rohkem kui töötute seas. Tööga rahulolematuse võib tekitada ebakindlust, kasvada üle laiemaks rahulolematuseks ja takistada kohanemist Eestis. Isegi eluaseme tüüp on integratsiooni mõjutavaks teguriks – suurte paneelmajade elanike seas on kõige suurem osatähtsus nendel, kelle kohanemisevormiks võib pidada marginalisatsiooni või separatsiooni.

Seega on palju põhjusi, mis ajendaks immigrante uues ühiskonnas integreeruma. Olulistemaks on kokkupuuted põhirahvuse esindajatega, et tekiks vajadus sihtkeele kõnelejadega suhelda ja samastuda.

2.3. Integratsioonilepingud Euroopas

Euroopa Liidu liikmeriikides on kohanemisprogramme rakendatud 1990ndate aastate algusest. Kohanemisprogrammid kestavad 1-3 aastat. Programme rakendatakse sageli tihedas koostöös kohalike omavalitsustega, sõlmides näiteks vastavad lepingud omavalitsustega konkreetsetele uusimmigrantidele suunatud koolituste ja muude tegevuste rahastamiseks ning korraldamiseks. Kohanemisprogrammi kaastakse

uusimmigrandid vahetult pärast uuele kodumaale saabumist, selleks, et nad omandaksid ühiskonnas toimetulekuks vajalikud uued oskused ja teadmised. (MISA kodulehekülg)

Balti Uuringute Instituut on koostanud “Ülevaate integratsioonilepingute rakendamisest Euroopa Liidus”, millele tuginedes saab ettekujutuse integratsioonialasest tegevusest Euroopa riikides. Tulenedes Euroopa Komisjoni poolt kinnitatud nn Euroopa sisserände-ja varjupaiga paktist on Euroopas täheldatav suundumus, kus riigid on hakanud oma lõimumise ja migratsioonipoliitikates sätestama selgepiirilisi ja rangeid kohustusi sisserännanutele. Märgata on trendi, kus sisserändajate õigustele ja ülesannetelt on hakatud liikuma pigem kohustuste suunas. See tähendab, et sisserändajatel endil nähakse suuremat vastutust ühiskonnas hakama saamiseks. Ka on hakatud üha rangemalt kohustuste järgimist kontrollima, monitoorima ning nende mittetäitmisel sanktsioone rakendama. Seega kaldub integratsioonilepingutes lõimumise kahesuunalisus jääma tahaplaanile ja esiplaanile on nihkumas kohustused ning mitteametliku alatoonina lisaks veel sundus ja kontroll teatud väärtuste omaksvõtule.

Holland on riik, kus esimesena 1990ndate aastate lõpus esimesena pandi alus integratsioonilepingute süsteemile. Nüüdseks rakendatakse juba enamikes Euroopa riikides uute sisserändajate lõimumiseks integratsioonilepingute süsteemi. Lõimumisalaste kohustuste kehtestamine uusimmigrantidele pole igas riigis allkirjastatava integratsioonilepinguga seotud. Saksamaal on uusimmigrantidel seadusest tulenev kohustus võtta 600 õppetunni ulatuses saksa keele kursuseid ning 60 tunni ulatuses õppetunde Saksa ühiskonna kohta. Mõlemal kursusel osalemine on eeltingimus ajutise elamisloa saamisele.

Integratsioonilepingu eesmärgiks on luua riiki saabuvatele immigrantidele kava ühiskonda lõimumiseks, millega uusimmigrant võtab endale kohustuse õppida ära kohalik keel, austada riigis olevaid seadusi, tutvuda ja omaks võtta sihtriigi kultuurilised ja sotsiaalsed väärtused ning olla aktiivne tööturul. Selleks osaleb ta vastavates kohanemiskursustel. Kursuste kestus on riigiti erinev alates ühest aastast Prantsusmaal kuni nelja aastani Austrias. Sihtrühmaks on uusimmigrandid ja Taanis ka nende pereliikmed ja mõne riigi puhul ka varjupaigataotlejad. Teatud juhtudel, nagu näiteks Taanis ja Saksamaal, on õigus riigi poolt pakutavatel tasuta integratsioonikursustel osaleda ka juba mõnda aega riigis elanud sisserändajatel. Mõnes riigis (nt Holland, Norra) on ka pagulastel kohustus integratsiooniprogrammidest osa võtta.

Peamised rakendatavad sanktsioonid integratsioonilepingu mittetäitmisel on enamasti rahalised või piirangud sotsiaalabile ja muudele riigi või kohaliku omavalitsuse poolt antavatele toetustele või hüvedele. Mõne riigi puhul võib lepingu mittetäitmine kaasa tuua elamisloa tühistamise või piirangud selle pikendamisele. Lepingus sätestatud tingimuste ebapiisav täitmine võib seada piirangud näiteks ka perede taasühinemisele. Kokkuvõtteks on üha kasvavate migratsioonivoogude tagajärjel enamik Euroopa rahvusriike teinud uusimmigrantidele kohanemise sihtriigis kohustuslikuks, et vältida tulevikus segregatsiooni ja konflikte ühiskonnas.

2.4. Integratsioonialane tegevus Eestis

Erinevast enamusest Euroopa riikidest, kus on rahvastiku lõimumisküsimustega tegeldud hetkest, mil pärast teist maailmasõda algas võõrtööjõu sissevõtte, kujundati Eesti lõimumispoliitika alles ligi viiskümmend aastat pärast seda, kui esimesed sissevõetud siia saabusid. (Lõimuv Eesti 2000-2011) Nõukogude aja lõpul oskas vaid kümnendik sissevõetavatest eesti keelt. Välissündinud rahvastiku madalast integratsioonist sai 1991. aastal taastanud Eesti Vabariigile üks peamisi väljakutseid. (Tammaru 1999)

Lõimumisvaldkonna edendamise eest seisavad hea mitmed ministeeriumid. Kultuuriministeeriumi põhiülesandeks on toetada rahvusvähemuste kultuuriseltside tegevust, arendada kultuuridevahelisi koostöötegevusi ning osaleda lõimumiskava juhtimise ja hindamise protsessis. Haridus- ja Teadusministeerium koordineerib eesti keele õppele üleminekut ning eesti keele õpet lasteaedades, koolides kui ka kooliväliselt ja täiskasvanutele. Sotsiaalministeerium koordineerib töötute keele- ja kutseõpet. Siseministeeriumi peamiseks ülesandeks on rändepoliitikaga seonduvate tegevuste koordineerimine.

1989. aasta keeleseaduse elluviimiseks moodustati 23. novembril 1990. a. Eesti Vabariigi Riiklik Keeleamet. Algusperioodil olid Keeleameti põhiülesanneteks keeleseaduse täitmise korraldamine ja analüüsimine, seadustes ettenähtud mõjutusvahendite rakendamine, keelepoliitika väljatöötamine, sotsiolingvistiliste uuringute suunamine, täiskasvanute keeleõpetuse korrastamine ja keeleõppemetoodika arendamine ning keelekorraldus (Keeleinspektsiooni koduleheküljel). 01. jaanuarist 1998 muudeti Keeleamet Keeleinspektsiooniks, millega seoses ahenes Keeleinspektsiooni juhtimis- ja korraldusfunktsioon ning suurenes järelevalvefunktsioon.

1990-ndate lõpuks tehti valitsuses rahvastikuministri eestvedamisel algust mitte-eestlaste lõimumispoliitika väljatöötamisega, mille tulemusena valmis esimene pikaajaline lõimumisstrateegia riiklik programm "Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000-2007".

Järgmine integratsiooni arengukava "Eesti lõimumiskava 2008-2013" töötati välja pärast pronksõduri kriisi. Võttes eeskujuks teiste Euroopa riikide kogemusi, seati eesmärgiks sotsiaalselt sidusa ühiskonna loomise. Senisest enam pööras see lõimumiskava tähelepanu mitte-eestlaste aktiivsele kaasamisele Eesti ühiskonnaellu, kodanikuühiskonna rollile lõimujana ning meediatarbimise tähtsusele.

2.5. Integratsiooni monitooringud

Lõimumise ja kohanemise edukuse mõõtmiseks Eestis on viidud läbi mitmeid uuringuid, sh kogu Eestit hõlmavaid monitooringuid. Kirjeldan allpool lühidalt nende uuringute tulemusi.

Esimene lõimumisalane monitooring viidi läbi 2000.aastal. Lõimumisprotsessi analüüsisti järgmiste indikaatorite alusel: eestlaste ja mitte-eestlaste haridustase ja haridusvormid, keeleoskus, kodakondsus, hõiveseisund tööturul, sotsiaalne staatus, sissetulek ja karjäärivõimaluste erinevus.

Monitooring tõi välja tendentsi hariduses, kus mitte-eestlastest noored eelistavad suunduda kutsekoolidesse ja rakenduskõrgkoolidesse samal ajal kui eestlased eelistavad ülikoole. Seda võib seletada venekeelse kutsehariduse omandamise võimaluste olemasoluga. Eestlaste hulgas on rohkem gümnaasiumisse õppima suundujaid kui venelaste hulgas. Keskkharidusega piirduvad enamasti Venemaa kodanikud ja määratlemata kodakondsusega isikud ja põhihariduse osas erinevusi kahe rahvusrühma vahel pole märgata. Seega valivad mitte-eestlased sagedamini keskastme erihariduse, mis samas piirab edasisi hariduslikke võimalusi.

Keeleoskuse osas näitas juba esimene monitooring (nagu ka kõik järgnevad), et mitte-eestlastest kõige paremini oskavad eesti keelt ja näevad selle nimel vaeva mitte-eestlastest Eesti kodanikud. Kõige vähem on eesti keele oskajaid Venemaa kodanike hulgas. Selgus, et ligi 2/3 Venemaa kodanikest pole oma keeleoskust parandanud peale Eesti taasiseseisumist. Erinevused eesti keele oskuses ilmnesevad ka piirkonniti. Kõige

enam oskavad eesti keelt väljaspool Tallinna ja Kirde-Eestit elavad mitte-eestlased. Tallinna muukeelsetest vastajatest suutsid ligi pooled suhelda eesti keeles, samal ajal kui Narva ja Sillamäe vastajatest suutsid suhelda hästi või keskmiselt vaid 13% ja eesti keelt ei osanud üldse 66% vastajatest. Peamiseks keele omandamise allikaks nimetati üldhariduskoole, väljaspool Kirde-Eestit ka olmesuhtlust.

Esimesest monitooringust selgub ka, et muukeelne elanikkond näeb eesti keele õppimise kohustuses diskrimineerimise märke ja sooviks, et vene keel oleks eesti keele kõrval teine riigikeel. See näitab venekeelse elanikkonna seas segregatiivset vastandumist ning vastava rühma vähest lõimumist.

2000. aasta aruandes on näha, et mitte-eestlaste hõive tööstussektoris on endiselt kõrgem kui eestlastel. Seoses tööjõuvajaduse vähenemisega selles sektoris, on edasi liigutud kaubandusse ja teenindusse. Püsiv tegevusala mitte-eestlaste jaoks on energeetika ja mäetööstus, samal ajal kui eestlaste jaoks on püsivam tegevusala haridus ja teadus. Võrdselt on eestlased ja venekeelsed esindatud avalikus sektoris ja lihttöölise hulgas. Muukeelse elanikkonna hulgas on rohkem oskustöölisi ja eestlaste hulgas jällegi rohkem kõrgharitud spetsialiste või juhte.

Suhteliselt vaeseid peresid on selle monitooringu põhjal võrdselt nii eestlaste kui mitte-eestlaste hulgas. Nooremad ja haritumad mitte-eestlastest Eesti kodanikud on majanduslikult eestlastega sarnased. Kõige vaesemateks peavad end pensioniealised Venemaa kodanikud ja madalama haridustasemega määratlemata kodakondsusega isikud, mis on kindlasti seletatav nende madala hõivega tööturul. Samas tuuakse välja, et hinnang majanduslikule olukorrale pole alati seotud sissetulekuga, vaid pigem on see, kuidas nähakse oma positsiooni ühiskonnas ja kui vastuvõetav on elukeskkond.

2000. aasta monitooringu andmetel leidis 86% vastanutest, et Eesti kodakondsuse taotlemine on oluline, et saada kindlustunne Eestis elamiseks ja kindlustada oma laste tulevik. Peamiseks põhjuseks, miks seda poldud tehtud veel, oli suutmatuse ära õppida eesti keelt.

Järgmine monitooring 2002. võttis uue teemana ette integratsiooni pidurdavate hoiakute analüüsi ja rahvussuhete arenguvariandid. 2002. aastal on juba märgata tendents, kus tuuakse välja Eesti kodakondsuse mitteomandamise põhjusena esiteks seda, et on lihtsam Venemaale reisida ja Eestis saab toime tulla ka ilma kodakondsuseta. See näitab, et kodakondsus on muutunud inimeste jaoks pragmaatiliseks, mitte aga

lojaalsust väljendavaks faktoriks. Teiseks on kodakondsuse taotlemine seotud ka inimeste kuuluvustundega – kas peetakse oma kodumaaks Eestit või Venemaad. Küsitlus näitas, et mida vanemad inimesed, seda vähem peavad nad end Eestisse kuuluvateks. Sama Eestisse mittekuulumise tunne oli ka 15-19 aastaste küsitletute hulgas kõrge. See näitab vastava rühma segregatiivsust ja opositsioonilisust ühiskonnas. Eesti keele õppimise suurimaks motivatsiooniks on töökoha säilitamine või parema töökoha saamine, mis kujutavad endast instrumentaalse motivatsiooni faktoreid. Nende mitte-eestlaste osakaal, kellel puudub vajadus tööalaselt keelt õppida, on sarnane Tallinnas, Harjumaal ja Ida-Virumaal. Sama monitooring näitas, et mitte-eestlaste hulgas on suurem huvi välismaal töötamise vastu kui eestlaste hulgas. See on seletatav mitte-eestlaste hulgas tööga rahulolematute osakaalu kasvamisega, hirmuga kaotada töökoht või leida uus ja kõrghariduse madal efektiivsus nooremate mitte-eestlaste seas. 2005.aasta monitooring jätkas lõimumisprotsesside analüüsimist. Sel aastal vaadeldi lisaks venekeelsete gümnaasiumide reformide antud hinnanguid ja hoiakuid noorte hulgas ning uue teemana toodi sisse identiteedi probleem integratsioonis.

Enamus muukeelsest elanikkonnast olid venekeelse gümnaasiumi ülemineku osalisele eestikeelsele õppele suhtes negatiivselt meelestatud ja kogukond polnud piisavalt ette valmistatud. Vaid viiendik mitte-eestlasi pooldas gümnaasiumi reformi veelgi vähem, alla viiendiku, pooldasid venekeelse kooli säilitamist senisel kujul. Kümnendik vastajatest pooldas ainult eestikeelset kooli. Kolmandik mitte-eestlastest pooldas osalise eestikeelsele õppele üleminekut ja uskus, et see parandab vene noorte väljavaateid Eestis. Huvitav on fakt, et Ida-Virumaal oli suurem toetajate protsent koolireformile kui Tallinnas. Siiski oli üle pooltel vastajatest hirm gümnaasiumireformi eest, seoses vene identiteedi ja hea vene keele tundmise väidetava kadumisega. Kardeti ka halvemaid tulemusi eksamil ebapiisava keeleoskuse pärast, mis halvendaks edasiõppimise võimalusi.

2005. aasta monitooring näitas olulist arusaamade ja hoiakute lahknevust põhi- ja sisserännanud elanikkonna vahel. Kahe kolmandiku muukeelse elanikkonna jaoks oli nende rahvusliku identiteedi säilitamine oluline ja vaid iga kümnes vastaja pooldas assimilatsiooni. Eestlaste hulgas on häirivaks venelaste teistsugune käitumine, elulaad ja eesti keele oskuse puudulikkus. See näitaja on aasta-aastalt tõusnud ja samasugune tendentsi on märgata venekeelse elanikkonna hulgas suhtumises eestlaste teistsugusesse

käitumisse ja elulaadi. Seega jätkub Eestis oluline keelerühmade vaheline vastandumine.

2008.a. läbi viidud monitooring viitas Venemaa mõjule, mis kulmineerus rahvusliku konfliktiga, milles joonistusid välja erinevad hinnangud ajaloosündmustele ning erinev meediaväli. Pronkssõduri kriis aastal 2007 oli mõjutanud ka integratsiooniprotsessi ning eestlaste ja eestivenelaste suhteid. Küsimusele, kas Venemaal nähakse ohtu Eesti iseseisvusele, vastasid umbes pooled eestlased ja vaid kümnendik eestivenelastest jaatavalt. Püsivalt usub 2/3 eestlastest, et rahvusvaheline konflikt mitmerahvuselises riigis on paratamatu, samal ajal kui umbes sama palju venekeelsest elanikkonnast on täpselt vastupidisel arvamusel. Seega eristuvad selgelt keelerühmade vastanduvad hoiakud.

2011.a. monitooring jätkas selliste valdkondadega nagu keeleoskuse areng, lõimumine tööturul, sissetulekute võrdsustamine, poliitiline integratsioon. Uue teemana toodi sisse uusimmigrantide lõimumisprotsessi väljakutsed ja lõimumisprotsessi piirkondlikele eripäradele. Toodi välja, et raske on Eestis kohaneda Aafrika ja Aasia esindajatel ja üsna kerge endisest NSV Liidu riikidest tulijatel. Uusimmigrantide fookusgrupi diskussioonist tuli välja keele õppimisega seotud takistused ja info puudulikkus.

Integratsiooni monitooringute kümne aasta mõõtmise tulemused näitavad paraku, et lõimumine edeneb Eestis vaevaliselt. Kirde-Eesti ja Narva on Eestis on kõige vähem lõimunud, siinsed elanikud on võõrandunud riigist ja rahvast, valdavad kõige halvemini eesti keelt ning usaldavad kõige vähem Eesti meediakanaleid

Ü.Rannuti (2005) keelekeskkondade liigituse järgi kuulub Narva kõige segregatiivsemasse piirkonda Eestis. Selle moodustavad Kirde-Eesti Vene piiri äärsed alad, kus muukeelne elanikkond on põhirahvuse praktiliselt välja tõrjunud. Narvas on eesti keele oskus väga madal ning põhiline suhtluskeel on vene keel, mida oskavad nii eestlased kui venelased.

Narvas, kus eesti keele kui emakeele kõnelejaid (ca 1400) moodustavad ainult 2,3% elanikkonnast, on eesti keel tarvitusel veel üksnes piiratud, ennekõike ametlikes funktsioonides. Enamik eestlasi (ca 1600) on juba segunenud vene keelt kõneleva elanikkonnaga ning peab oma emakeeleks vene keelt. Eesti keele oskus mitte-eestlaste seas on sellises piirkonnas reeglina väga madal ning selle õppimiseks puudub oluline

motivatsioon. Vaid iga viies muukeelne elanik väidab end (REL 2011 andmetel) eesti keelt oskavat.

Integratsioonimotivatsioon on siin madal, sest praktiline vajadus eesti keelt igapäevases elus kasutada puudub. Küll on sellises keskkonnas venelastel eesti keele õppimiseks instrumentaalne motivatsioon, kuna sellest sõltub töökoht. Sellises keskkonnas, kus venekeelsel elanikkonnal on üksnes instrumentaalsed põhjused eesti keele õppimiseks, on keeleoskus madalam (Ü. Rannut 2005:131)

Eesti keele oskus ja kasutus on otseselt seotud integratiivse motivatsiooni kujunemise ja koolivalikuga. Suhtumised ja hoiakud sõltuvad sama keelt kõnelevate immigrantide osatähtsusest antud piirkonnas ning eesti keele oskuse ja kasutamise vajaduse tunnetamisest. Kõige negatiivsem oli suhtumine eesti keelde Ida-Virumaal, kus seda kõige vähem kasutati ja väärtustati. Vene lapsevanemate küsitlusest selgus, et üksnes 15% neist pidas eesti keelt üsna või väga tähtsaks (Ü. Rannut 2005:132)

2.6. Kohanemisteenused uusimmigrantidele Eestis

Eestis pole uusimmigrantidel kohustust riiki saabudes läbida kohanemiskoolitus. Seni on uussisserändajatele pakutud kahte kohanemisteenust: tugiisiku- ja kohanemisteenus. Need toimuvad Euroopa Kolmandate Riikide Kodanike Integreerumise Fondi, Kultuuriministeeriumi ning Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutuse Meie inimesed toel.

2009.aastal töötati Integratsiooni Sihtasutuse ja Tallinna Ülikooliga koostöös välja uusimmigrantide kohanemisprogramm kolmandate riikide kodanike paremaks lõimumiseks Eesti ühiskonnas. Kohanemisprogrammi piloteerimine toimus Tallinnas, Tartus ja Jõhvis. Sellest võttis osa 56 kolmandate riikide kodanikku kokku kuueteistkümnest riigist. Kohanemisprogrammi peamised suhtluskeeled olid inglise, vene, araabia ja hispaania keel. Põhilisteks keelteks olid inglise ja vene keel. (Rannut, Ü 2009:8)

Välja töötatud kohanemisprogrammi keelekoolitusega antakse kohanejale vajalik esmase keeleoskuse tase. See võimaldab tal iseseisvalt ühiskonnas olulistes valdkondades ja tööturul toime tulla. Sotsiaal-majandusliku lõimumise valdkonnas antakse abi teabeotsingul, eluaseme ja töökoha leidmisel, tervishoiu- ja sotsiaalteenuste ning haridus ja kutseõppeteenuste saamisel ning mitmes argielu valdkonnas. Eesmärk

on eelkõige nõustada kohanejat sotsiaal-, ravi- ning tööturteenuste küsimustes, anda praktilisi oskusi iseseisvaks toimetulekuks ja info leidmiseks ning valmistada teda ette tööturule sisenemiseks. (Ü. Rannut 2009: 13)

Kohanemisprogramm koosneb keeleõppest (A2- või B1- tasemeni) ja baaskoolitusest, mille eesmärk on anda kodanikuõpet ja aidata kaasa sotsiaal-majanduslikule lõimumisele. A2-taseme eesti keele ja eesti kultuuri kursus on 364 tundi ning baaskoolituse maht on 65 tundi. Keelekoolitus võimaldatakse kahel tasemel kas A2 või B1 sõltuvalt inimese ettevalmistusest. Mõned inimesed jõuavad kohanemisprogrammi koolitustele kui on Eestis juba mõnda aega elanud ja jõudnud siin ka keelt õppida. Seega saavad nad ise valida, kas valivad baaskoolituse ja A2- või baaskoolituse ja B1-taseme või mõlemad tasemed.

Õppetegevus toimub loengute, vestluste, filmide vaatamise ja arutelu, praktiliste tegevuste ning ekskursioonide vormis. Loengud on sihtrühma emakeeles või kasutatakse tõlgi abi. Piloteerimisel pakuti loenguid vene ja inglise keeles. Kohanemisprogrammi baasil kujunes ka hispaania ja araabia keelte jaoks sobiv tõlkijate rühm, kes on võimelised edaspidi ka nendes keeltes vajaduse korral tõlketeenust osutama. (Ü. Rannut 2009: 15)

Lisaks on koostatud E-kohanemisprogramm, mis võimaldab integreeruda ka vene keelt mittekönelevaid uusimmigrante sõltumata nende elukohast ning muudab kogu integratsiooniprotsessi tõhusamaks ja odavamaks. E-kohanemisprogramm põhineb 2009.aastal välja töötatud kohanemisprogrammil ning pakub A2 taseme keele õpet, tutvustab Eesti elu ja ühiskonda ning aitab uusimmigrantidel sotsiaal-majanduslikus valdkonnas toime tulla. E-õppe keskkond teeb kohanemisprogrammi kättesaadavaks kõigile inglise keelt kõnelevatele Eestis viibivatele välismaalastele sõltumata asukohast Eestis.

2.7. Tugiisikuteenus

Tugiisikuteenus töötati välja Kataloonias ja on seda üsna laialdaselt kasutatud uusimmigrantide integreerumisel Euroopas. Eestis töötati tugiisikuteenus osutamise juhend välja 2011.aastal Integratsiooni Sihtasutuse ja Kultuuriministeeriumi toel BDA Consulting OÜ poolt. Juhendi järgi jaguneb nõustamine kolmeks etapiks:

esmanõustamine, kohanemine ja süvakohanemine. Peale iga etappi peaks toimuma tulemuste hindamine.

Vabatahtlikke kasutatakse tugiisikutena kahes valdkonnas: pakkuda uusimmigrandile keelelist ja psühholoogilist tuge. Tugiisiku peamiseks ülesandeks on kohaneja igakülgne nõustamine Eesti ühiskonna, kultuuri, elukorralduse ja teistes valdkondades.

Uusimmigrantide nõustamisteenusega tugiisiku teenuse näol tegi algust MTÜ Johannes Mihkelsoni Keskus 2012.aastal. Projekti eesmärk oli pakkuda tugiisiku teenust kuuekümmele uusimmigrandile 16 kuu jooksul. Selleks oli info andmine erinevatest keeleõppe, töö-, haridus- jm võimalustest, arstiabist, erinevatest sotsiaalteenustest, keeleline toetus, mis oli määratud 22 tundi isiku kohta. Tugiisiku teenust pakkusid neli inimest, kes on läbinud MISA tugiisikuteenuse koolitusprojekti. Projekti käigus pakuti ka e-nõustamist veebilehel e-posti teel. Teenust sai 22 sihtrühma liiget Maardust, Tartust ja Viljandist. Tartus. Projekti lõppedes pidid läbiviijad tõdema, et sihtrühmani pole jõutud vaatamata suurtele jõupingutustele.

Tallinnas pakkus sellist abi kohanemisprogrammi piloteerimise baasil kujunenud aktiivrühm Tallinna Ülikooli juures. Tugiteenus osutasid vastava koolituse saanud isikud, kes kujundasid tugiteenust vastavalt konkreetse uusimmigrandi kohanemisvajadustele. Kõige paremini sobivad tugiisikuteks isikud, kes on läbi teinud samasuguse kohanemisfaasi Eestis..

2.8. Uus kohanemisprogramm

Eestis on väljatöötamisel uus kohanemisprogramm, koolituste läbi viimiseks Tallinnas, Tartus ja Narvas. Lisaks kolmandate riikide kodanikele on uue kohanemisprogrammi sihtrühmaks ka rahvusvahelise kaitse saajad, Euroopa Liidu kodanikud ja nende pereliikmed, kes on saabunud Eestisse vähem kui viis aastat tagasi.

Uue kohanemisprogrammi alusel läbib uussisserändaja minimaalselt baasmooduli ja keeleõppe, maksimaalselt on võimalik lisaks valida nelja moodulit (pere, töö ja ettevõtlus, õppimine, teadus). Alla 15-aastased läbivad laste-ja noortemooduli. Kohanemisprogrammi keeleõppe mahus on minimaalselt 80 akadeemilist tundi, millest kuni 50% on võimalik läbida veebi teel ka saabumisele eelnevalt.

Politsei-ja Piirivalveamet suunab uusimmigrandi kohanemiskoolitusele, selgitab, millega on tegemist, märgib andmebaasi, et isik on suunatud ja annab talle üle vastavad infomaterjalid.

2012.-2013.a. Välismaalaste seaduse I etapi muudatuste väljatöötamise käigus töid kaasatud töö-ja haridusrändega seotud partnerid (ülikoolid, ettevõtjad, ministeeriumid) korduvalt esile, et lisaks sisserände lihtsustamisele on vaja terviklikke ja sihtgrupipõhiseid kohanemist soodustavaid tugiteenuseid. Tõstatatud probleemid olid:

- puuduvad sihtgrupipõhised kohanemisprogrammid ja kohanemist soodustavad tervikud tugiteenuste pakkujate võrgustikud kolmandate riikide ning EL-i kodanikele ja rahvusvahelise kaitse saajatele;
- info olemasolevate teenuste kohta ei jõua tsentraliseeritult ja standardiseeritult sihtgruppideni;
- puuduvad tugiteenused pereliikmetele, kes on Eestisse õppima või tööle asunud isikutega kaasas.
-

Analoogse järelduseni jõudsid ka Siseministeeriumi, Justiitsministeeriumi, ning Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi poolt algatatud ning Riigikantselei rahastatud uuring *Uussisserändajate kohanemine Eestis: valikud ja poliitikaettepanekud tervikliku ja jätkusuutliku süsteemi kujundamiseks*. (Kohanemisprogrammi kontseptsioon. Aprill 2014)

2.9. Narvas läbi viidud uusimmigrantide kohanemiskoolitused

2009.aastal väljatöötatud kohanemisprogrammi alusel on MISA pakkunud aastatel 2010-2014 uusimmigrantidele koolitusi Tallinnas ja Narvas.

Narvas alustas Tartu Ülikool Narva Kolledž esimeste uusimmigrantide kohanemiskoolitusega augustis 2010 projektiga “Uusimmigrantide kohanemiskoolitus”. Projekt kestis augustist 2010 kuni maini 2011. Grupp koosnes 17 inimesest, kellest lõpetas koolituse kevadel 12 osalejat. Neli inimest sooritasid mais tasemeeksami. Huvi nende kursuste vastu oli suur, kuid osa jäi sihtgrupist välja, sest olid elanud Eestis kauem kui kolm aastat ja üks oli Saksamaa kodanik.

Järgmine konkurss uusimmigrantide kohanemiskoolituse korraldamiseks kuulutati MISA poolt välja 2011.aastal. Toetuse sai Tartu Ülikool projekt “Uusimmigrantide kohanemisprogrammi korraldamine Ida-Virumaal”. Koolitus algas 30.aprillil 2012 ja kestis kuni sama aasta oktoobrini. Sellest võttis osa 17 uusimmigranti, kellest 2 hiljem loobusid. Kursuse lõppedes läbisid kaks inimest edukalt eesti keele eksami.

2012 aasta sügisel alustati uusimmigrantide kohanemiskoolitust, kuid see leping katkestati. 2014 aasta mais alustati taas kolmandate riikide kodanike

kohanemiskoolitusega, kuid kohale tuli vaid neli inimest ja seega katkestati ka see leping.

Nagu näha on kolmandate riikide uusimmigrantidega koostatud projektid takerdunud sageli sihtrühmaga kontakti saamise taha ning ka sihtrühma huvipuuduse taha. Sama näitas ka 2014.aasta kevadel Balti Uuringute Instituudi poolt läbi viidud uusimmigrantide kohanemise uuring. Vaid alla kolmandiku välismaalasi värbavate organisatsioonide esindajatest oli teadlikud programmi olemasolust. Politsei ja Piirivalveamet peaks alates 1.septembrist 2013 jõustunud Välismaalaste seaduse muudatuse kohaselt suunama uusimmigrandi kohanemisprogrammis osalema, kuid PPA-l puudub informatsioon kohanemiskoolituste toimumise kohta.

Üheks takistuseks näeb töö autor seda, et teenuseid pakutakse projektipõhiselt. Lühikese aja jooksul tuleb teavitada uusimmigrante koolituse toimumisest ja see nõuab ressursse ja pole kuigivõrd efektiivne. Pidevalt siia saabuvaid välismaalasi ei saa teenindada juhuslike projektipõhiste tegevustega, vaid selleks oleks vaja pidevat teenust ühest kindlas kohas pakkuda. Siis jõuaks ka informatsioon sihtrühmani ja Politsei-ja Piirivalveametini, kellel on kohustus uusimmigrant kohanemiskoolitusele suunata.

Ka on üheks seni pakutud teenuste puuduseks olnud väga piiratud sihtrühm – kolmandate riikide kodanikud ja kolme-aastase Eestis elatud ajalimiit. Isikud, kes on saabunud Eestisse viimastel aastatel ja kel pole olnud võimalust osaleda või kes ei olnud teadlikud kohanemiskoolitusest, võiks läbida koolituse ka siis kui on elanud riigis kauem kui kolm aastat. Siinkohas tuleks arvestada ka seda, et viimasel kahel aastal on Narvas kohanemiskoolitused ära jäänud ja oleks õigustatud lubada neil inimestel, kelle soov on osaleda kohanemiskoolitusel ja õppida eesti keelt, läbida tasuta koolitus ka siis, kui Eestis on elatud üle kolme aasta.

3. UURING

3.1. Uuringu eesmärk

Uuringu eesmärk on selgitada välja Narva uusimmigrantide sotsiaalne ja keeleline kohanemine ja sellega seotud probleemid lõimumisel Eesti ühiskonda ning uurida, kuidas muuta tõhusamaks vastavate uusimmigrantidele suunatud teenuste pakkumine.

Keeleline kohanemine on keeleliseks toimimistulekuks vajalik vastuvõtva riigi ametliku keele omandamine algtasemel (A1 või A2), eeldab vastava keele algteadmiste (sõnavara ja struktuur) omandamist koos vastava suhtluskäitumise ja keeleliste hoiakutega.

Sotsiaalne kohanemine on vastuvõttavas riigis sotsiaalseks toimetulekuks vajalike teadmiste, oskuste, käitumise ja hoiakute omandamine, üldjuhul on määratletud uusimmigrantide baaskoolituse raames pakutavate teadmistega.

3.2. Uuringu sisu

Keelelist ja sotsiaalset kohanemist uuriti küsitluse abil uusimmigrantide seas. Uurimisküsimused, millele antud uuringu käigus vastuseid otsiti kaardistasid **uusimmigrantide tausta**: sugu, kodakondsus, rahvus, pereseis, keelteoskus, haridus, tööhõive, Eestisse tulemise põhjus ja aeg, kas on soov Eestisse jääda;

keelelist kohanemist:

Kas ja kellega suhtleb eesti keele? Kas on kunagi õppinud eesti keelt? Kas uusimmigrant tunneb vajadust eesti keele õppimiseks Narvas ja kohanemiskoolituseks ning sellega seostuvaid põhjuseid: ning

pühholoogilisi tegureid: (missugused on uusimmigrandi hoiakud Eesti, eestlaste ja eesti keele suhtes)

ning sotsiaalset kohanemist:

Kas uusimmigrant on teadlik missuguseid teenuseid pakutakse tema elukohas, missuguseid nendest ta on kasutanud? Missugustest infokanalitest saadakse informatsiooni, kas usaldatakse eesti meediat? Kas jälgitakse Eesti telekanaleid? Milliseid?.

Üldandmete saamiseks küsitlesin uusimmigrantide sugu, vanust, kodakondsust, haridust, perekonnaseisu ja Eestisse tulemise põhjust.

Keelelise ja sotsiaalse kohanemise teada saamiseks jagunesid küsimused kolme blokki, mille eesmärk oli teada saada uusimmigrantide oskused, käitumine ja hoiakud. Küsimused, mis hindasid uusimmigrantide **keelelise kohanemise** teadmisi-oskusi olid

- Keeleoskus (milliseid keeli osatakse);

Keeleõppega seotud hoiakuid mõõdeti järgmiste küsimustega:

- Kas tunnete Eestis elades, et Teil läheb eesti keelt vaja?
- Kas Te arvate, et eesti keele oskus aitaks Teie enesetäiendamisele ning tööturul konkurentsivõimelisemaks muutmisele kaasa?
- Kuidas Te suhtute, et koolides peab kohustuslikult eesti keelt õppima?
- Kas peate vajalikuks, et kõik Eesti elanikud oskaksid piisavalt eesti keelt?
- Kas Teid on kunagi keeleliselt diskrimineeritud?
- Kas kõik müüjad ja teenindajad peaksid Eestis oskama eesti keelt?

Keelelise kohanemisega seotud küsimused, mis uurisid uusimmigrantide käitumist olid:

- Kas olete kunagi eesti keelt õppinud?
- Kellega suhtlete eesti keeles?

Sotsiaalse kohanemise oskusi ja teadmisi puudutavad küsimused olid:

- Missuguseid Eesti Töötukassa pakutud teenuseid ja toetusi olete kasutanud?
- Kas Teile on kunagi tutvustatud kolmandatest riikides pärit kodanike õigusi ja kodakondsuse saamise tingimusi?
- Nimetage kolm Eesti noort lauljat või kultuuritegelast.

Sotsiaalse kohanemisega seotud käitumist uuriti järgmiste küsimustega:

- Kas töötate?
- Kuidas leidsite töökoha?
- Kas jälgite Eesti meediat?
- Missugustel koolitustel olete Eestis oleku ajal osalenud?

Hoiakuga seotud küsimused olid:

- Kas on kavatsus Eestisse jääda?
- Kas olete praeguse töökohaga rahul?
- Kas usaldatakse Eesti meediat?
- Kas Venemaa poolt peaks sõjalist agressiooni kartma?

3.3 Uuringu metoodika

Uurimuse läbi viimiseks tehti ankeetküsitlus (Lisa 1). Küsitlusankeedid tõlgiti vene keelde (Lisa 2), kuna Narva uusimmigrantide suhtluskeeleks on põhiliselt vene keel.

Andmed kanti Exceli tabelisse vastavalt andmete kodeerimise juhendile (Lisa 3). Antud andmete alusel koostas statistiline juhendaja Mats Ploompuu sagedustabelid ja graafikud. Andmete omavahelise sõltuvuse uurimiseks kasutati hii-ruut testi. Sõltuvust uuriti küsimuste osas, kas suhtumine eesti keele õppesse sõltub soost, töötamisest Venemaal, Eestisse saabumise ajast. Lisaks, kas haridus sõltub soost, kas töötamine sõltub soost, kas eesti keele õpe sõltub soost ning kas meeste ja naiste keskmised vanused on erinevad.

Küsitlus viidi läbi PPA kodakondsus-ja migratsioonibüroo Narva teeninduses ajavahemikul 28.05.2014 kuni 30.09.2014.

Kogumi moodustasid PPA Narva teeninduse elamisloa taotlejad. Küsitlusperioodil esitati Narva teeninduses 49 esmast elamisloa taotlust ja 97 elamisloa pikendamise taotlust. Andmed on välja toodud tabelis nr 5.

Tabel 5. Narvas esitatud elamisloa taotluste arv ajavahemiku 28.05.2014-30.09.2014

Rände alus	Esmane elamisloa taotlus	Elamisloa pikendamine
Pereränne	35	75
Töötamine	10	4
Õppimine	4	18
Kokku	49	97

Andmed. PPA.

Valimi moodustasid juhusliku valiku alusel valitud kolmanda riikide kodanikest uusimmigrandid, kes olid Narvas elanud vähem kui seitse aastat ja kes nimetatud perioodil pöördusid Narva teenindusse elamisloa taotlust esitama.

3.4 Uusimmigrantide üldandmed

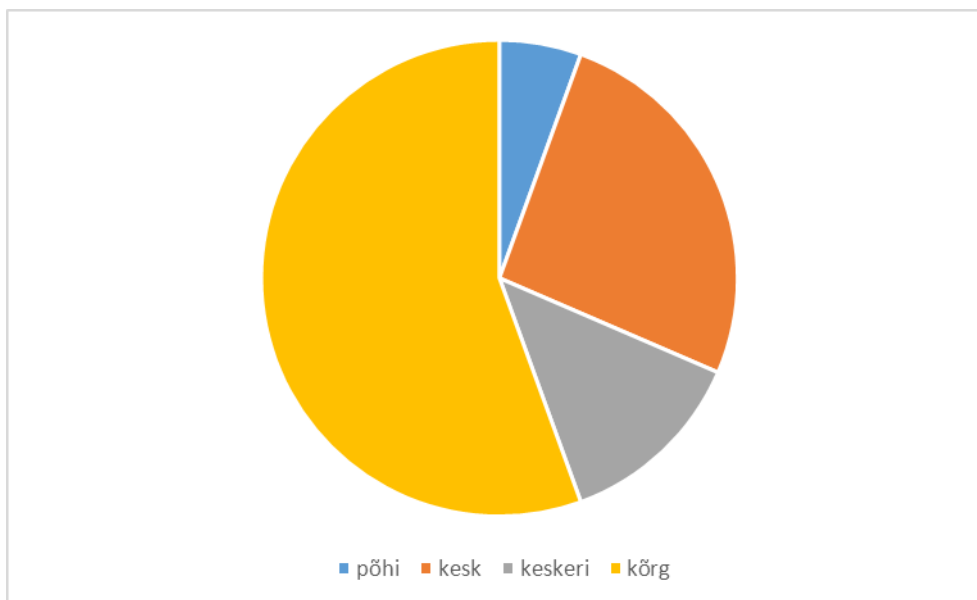
Kokku oli vastajaid 54 inimest. 59% ankeedi täitnuist olid naised, 41 % mehed.

Keskmine vanus oli 36,5. Noorim vastaja oli 16-aastane ja vanim 75-aastane. Vastanute hulgas oli kõige enam 18 kuni 38 aastaseid.

Enamasti oli tegemist Venemaa kodanikega (80% vastajatest). Ülejäänud 20% jagunesid järgmiselt: 5 inimest Ukraina kodakondsusega, 4 Valgevene ja 2 Aserbaidžaaani kodakondsusega.

Küsitud oli ka sünniriik. Valdavalt kattus see kodakondsusega. Kuid huvitav oli see fakt, et küsitletute hulgas oli kuus inimest, kes olid sündinud Eestis, viis neist Venemaa kodakondsusega ja üks Ukraina kodakondsusega, kes olid nüüd Eestisse tagasi pöördunud.

3.4.1. Haridus

Joonis 4. Narva uusimmigrantide haridustase. Koostanud Mats Ploompuu.

Üle poole vastajatest oli kõrgharidus so 55,5%. Neist üle 2/3 olid naised. Umbes ¼ küsitletutest oli keskharidus. Mehi oli rohkem keskharidusega.

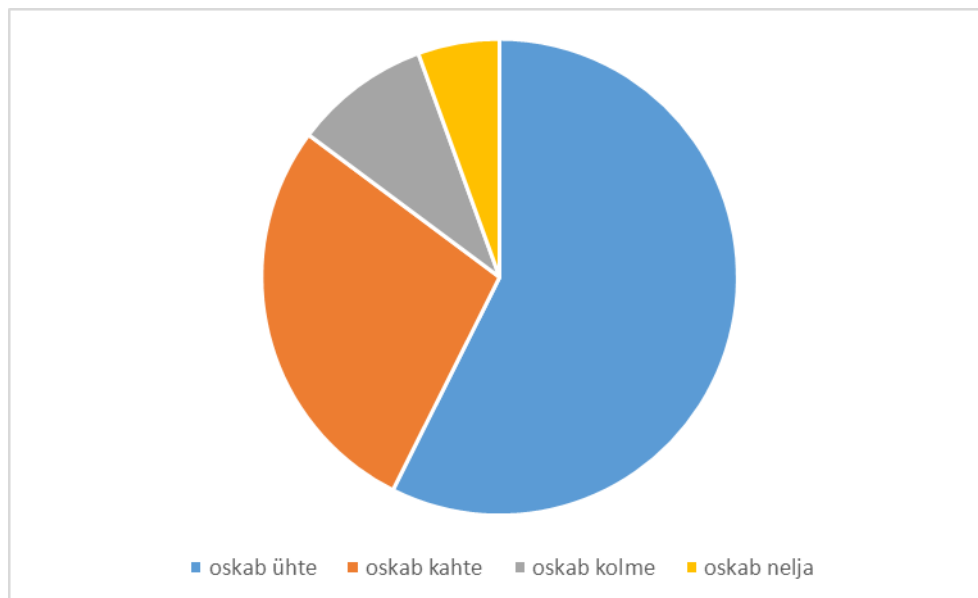
13%-l oli kutseharidus ja 5,5% põhikooliharidust. Valdavalt olid põhiharidusega need uusimmigrandid, kes peale põhikooli olid tulnud Eestisse kutsekooli õppima.

3.4.2. Perekonnaseis

93% küsitletutest olid pereinimesed ja 86%-l juhtudel oli pere ka Eestisse saabumise põhjus. See kinnitab ka fakti, et pereränne on Narva puhul olulisim rändeliik. Üksikute inimeste puhul oli tegemist õppima- või tööle tulemisega.

3.4.3. Keelteoskus

Keelteoskust mõõdeti ankeetides osatavate keelte arvu kaudu: oskab ühte, kahte, kolme või nelja ja enam keelt (Joonis 6).

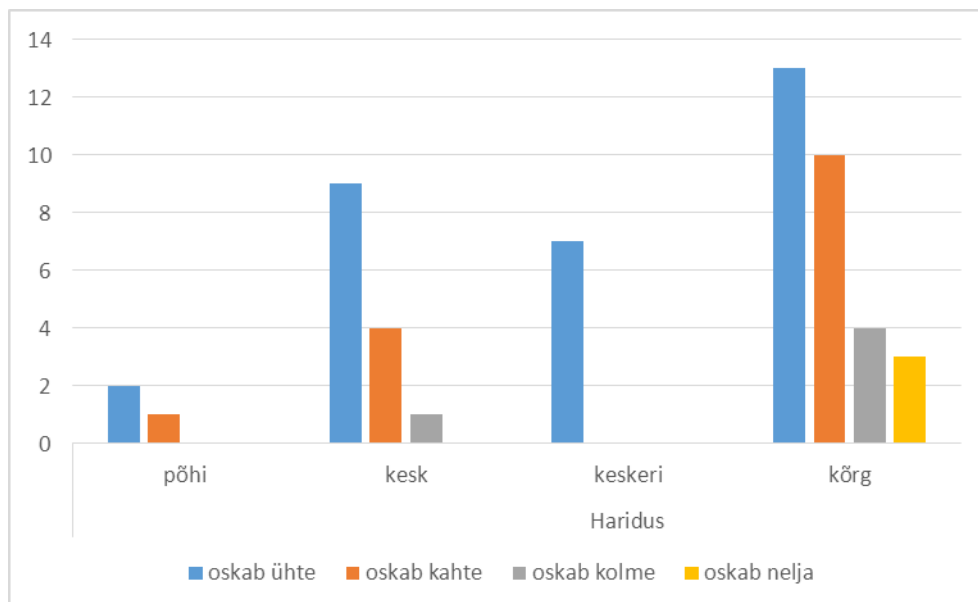

Joonis 5. Uusimmigrantide keeleoskus .Koostanud Mats Ploompuu

Absoluutselt kõik vastajad valdasid vene keelt. 57% jaoks oli see ainus keel mida osati. Igas vanuse rühmas ja iga hariduseastmega vastajate hulgas oli kõige suurem nende osakaal, kes märkisid, et oskavad vaid vene keelt.

28% märkisid valdavalt kahte keelt. Teiseks keeleks oli enamasti inglise keel. Viis vastajat oskasid kolme keelt. Kolm inimest teadsid enam keeli.

Kolm inimest (5%) nimetasid end oskavat ühena keeltest eesti keelt.

Joonis6. Keelteoskus erinevate haridusastmete kaupa.Koostanud Mats Ploompuu.

Huvitav on märkida, et kahe ja kolme keele oskajaid oli ka põhi- ja keskharidusega vastajate seas, kuid polnud kutseharidusega inimeste hulgas. Rohkem keeli valdasid

uusimmigrandid, kes olid vanuserühmas 18 kuni 39 ja omasid kõrgharidust. Vanemad, kui 39 aastat oskasid vaid ühte või kahte keelt

3.4.4. Eestisse saabumise aeg

Eestisse saabumise aja põhjal on uusimmigrandid jagunenud vähem kui kaks aastat tagasi tulnud ja enam kui kaks aastat tagasi tulnud rühmaks. Siin tahtsin teada, kuidas Eestis elatud aeg on mõjutanud nende lõimumist, suhtumist eesti keele õppesse või meedia tarbimisse.

Üle poole küsitletutest – 56% on Eestis elanud vähem kui kaks aastat. Teised 44% on saabunud kaks kuni seitse aastat tagasi. Olulisi muutusi nende kahe rühma vahel pole. Neid, kes on õppinud eesti keelt või jälgivad Eesti meediat on enamvähem võrdselt mõlemas rühmas. Mõnevõrra oli alla kahe aasta Eestis elanute hulgas suurem toetus eesti keele õppe vajadusele koolides ja nende hulk, kes oskasid nimetada ühte või kahte Eesti noort lauljat. Siit ilmneb, et uusimmigrantide lõimumisega Narvas ja Ida-Virumaal on suuri probleeme.. Pikem asumisperiood Eestis Ida-Virumaal ei too endaga kaasa suuremat ja ulatuslikumat lõimumist

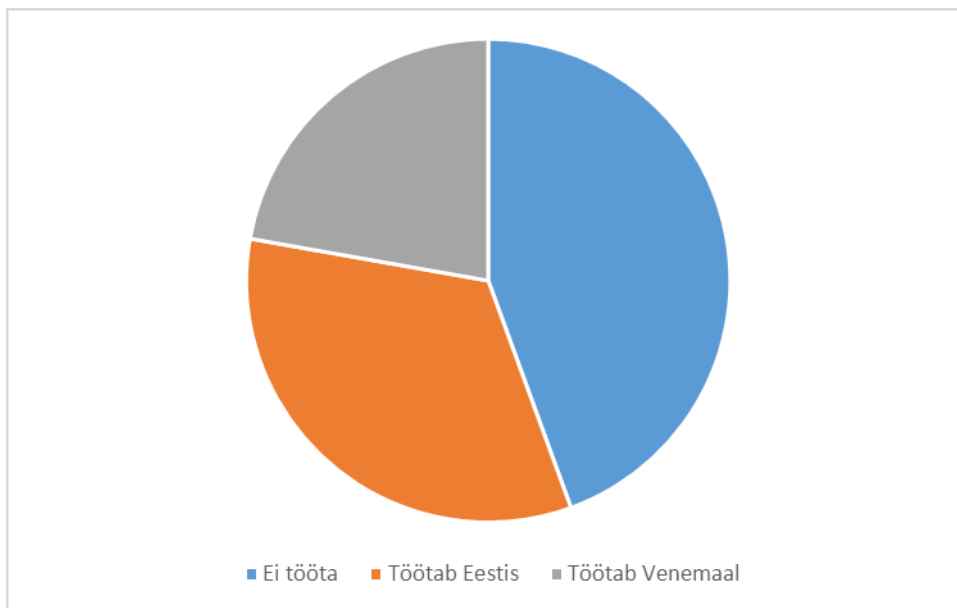
3.4.5. Kavatsus Eestisse jääda

Eestis kohanemisest ja eesti keele õppimisest on huvitatud üldjuhul need immigrandid, kes soovivad riiki jääda. Need, kes on Eestisse tulnud õppima või tööle, pole üldjuhul keele õppest huvitatud.

Valdav enamus vastajatest tervelt 93% soovib oma edasise elu siduda Eestiga. Vaid 7% vastasid ei tea, neis üks oli saabunud töörandega ja peab töö lõppedes Eestist lahkuma, kuigi sooviks jääda. Teine töötab Venemaal ja on oma tööga rahul. Ka kõik need, kes on saabunud Eestisse õppima või tööle, on märkinud, et soovivad siia jääda.

3.4.6. Hõivatus tööturul

Uusimmigrantide majanduslikku kohanemist vaatlesin läbi osalemise tööturul ja läbi selle, kas ollakse töökohaga rahul.

Joonis 7. Uusimmigrantide hõivatus tööturul. Koostanud Mats Ploompuu.

Vaid kolmandik ehk 33% vastasid, et töötavad Eestis. Neist kolmel inimesel oli oma äri Eestis. 67% ei töötanud või töötasid Venemaal. Mittetöötavate vastajate hulgas oli kuus inimest, kes polnud aktiivses tööeas: kaks õpilast ja neli pensionäri. Üllatav oli see, et töötute hulgas oli enamuses naised, eriti kui arvestada, et hariduse poolest oli kõige suurem kõrgharidusega naiste osakaal. Siin võib olla tegemist sellega, et pole leitud oma haridustasemele vastavat tööd või sünnivad lapsed ja naised jäävad kodusteks.

Töötud olid vaid 3 mees. Ülejäänud mehed töötasid Eestis või Venemaal. Eestis töötavaid mehi oli rohkem. Naiste hulgas oli võrdselt Eestis ja Venemaal töötavaid naisi. Seega on naised enamasti oma meeste poolt ülalpeetavad või töötavad illegaalselt.

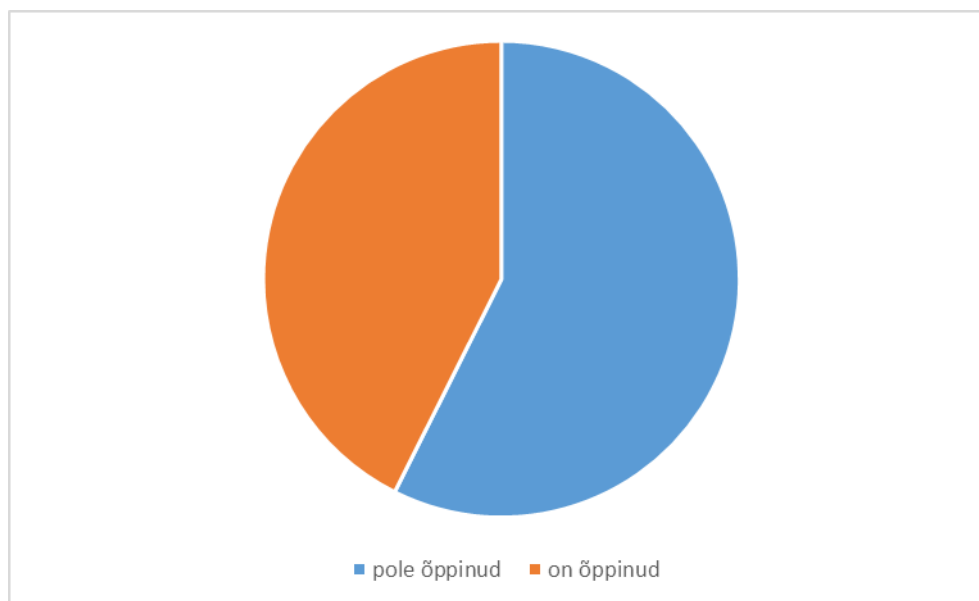
Venemaal väitsid end töötavat 12 inimest, kellest peaaegu pooled olid oma tööga rahul ega soovinud seda muuta, kuna Venemaal töötati kas juhtivatel kohtadel või omal erialal. Seega soovitakse elada Narvas ja jätkata töötamist Venemaal või elada osaliselt Venemaal ja osaliselt Eestis. Teine osa soovis aga muuta oma töökohta, isegi siis kui omas piiri taga head töökohta, kuid polnud Eestis seni veel tööd leidnud ja seepärast jätkas tööd Venemaal.

Eestisse tuleku aeg ei mõjuta hõivatust Eesti tööturul. Eestis töötajate hulgas oli võrdselt neid, kes on saabunud alla kahe aasta tagasi või hiljem. Küll aga piiri taga töötavate hulgas on poole rohkem neid, kes on Eestis elanud lühemat aega.

3.5 Keeleline kohanemine

3.5.1. Eesti keele õppimine

Kohanemisel on oluliseks faktoriks kohaliku riigikeele oskamine, et orienteeruda kultuuris ja inforuumis. Eestis pole seni olnud uusimmigrantidel kohustust eesti keelt õppida või kohanemiskursustel osaleda. Integratsioonikohustus on vaid neil, kes soovivad pikaajalise elaniku elamisluba või Eesti kodakondsust. Inimesed tunnetavad ka keele-õppe vajadust, kui hakkavad Eestis tööd otsima. Samas on Narvas viimastel aastatel pakutud uusimmigrantidele tasuta keelekoolitust, kuid rühmad on osutunud alakomplekteerituks.

Joonis 8. Uusimmigrantide eesti keele õpe. Koostanud Mats Ploompuu.

Narvas, kus saab igapäevaselt vene keeles hakkama, pole eesti keele õppimine olnud uusimmigrantide jaoks esmatähtis. Eesti keelt polnud õppinud 57% küsitletutest. 43% olid eesti keelt õppinud. Neli inimest neist olid eesti keelt õppinud kohanemiskoolitusel. Kaheksa inimest vastasid, et on õppinud eesti keelt iseseisvalt. Ja ülejäänud olid seda teinud Töötukassa kursustel. Seega on osadel uusimmigrantidest üsna suur algne huvi ja vajades eesti keelt õppida, vähesed aga on seda teinud kohanemiskoolitusel. Arvestades keeleoskuse kohta esitatud andmeid, mille kohaselt vaid kolm väitsid end eesti keelt oskavat, on keele omandamise tulemuslikkus marginaalne.

Eestis ei oska Inimõiguste Instituudi ja Turu-uuringute ASi poolt aastatel 2014-2015 läbi viidud uuringus “Teadlikkus inimõigustest ja julgeolekust” (IÕI 2015) küsitluse andmetel üldse eesti keelt 10% venelastest ja 32% saab veidi aru, kuid ei räägi, seega

kokkuvõttes 42% eesti keelt ei oska. Ida-Virumaal vastavad suhtarvud 17% ja 44%, seega ei oska 61%. Narva uusimmigrantidest polnud 57% eesti keelt õppinud. Seega on see üsna sarnane tulemus kogu Eesti ja Ida-Virumaa näitajatega.

3.5.2. Eesti keele kasutamine

Küsimusele, kellega ta suhtleb eesti keeles, vastas 78%, et mitte kellegagi, mis on Narvas üsna ootuspärane vastus. 6% vastanutest väitsid end suhtlevat eesti keeles lähikonnaga s.o. abikaasaga, lastega, töökaaslastega. 17% aga suhtlevad eesti keeles naabrite müüjate või sõpradega. Neid, kes on õppinud eesti keelt on sama palju, kui neid, kes eesti keeles kellegagi suhtlevad. Kuid tegelikult pole need alati samad inimesed, seega võib siin olla tegemist pigem võimaluste nimetamisega, kellega saaks eesti keeles suhelda või on keelt praktiseeritud. Vajadus kogu aeg seda teha pole.

3.5.3. Hoiakud eesti keele suhtes

Uurisin, kas uusimmigrant tunneb, et tal on eesti keelt vaja Eestis elades, mis näitab suhtumist eesti keele õppesse (Tabel 6).

Tabel 6. *Uusimmigrantide eesti keele vajadus Eestis elades*

Eesti keele vajadus Eestis elades	Kogus	Protsent
üldse mitte	5	9.26
mõnikord	19	35.19
ei oska öelda	3	5.56
sageli	19	35.19
kogu aeg	8	14.81

Need vastused jagavad vastajad kaheks võrdseks rühmaks. Neid, kes tundsid, et neil läheb Eestis elades eesti keelt vaja kogu aeg (15%) või sageli (35%) oli sama palju kui neid, kes vastasid, et eesti keelt ei lähe üldse, läheb mõnikord vaja või ei oska öelda, kas on vaja. Kõige enam tundsid töötud, et eesti keelt on vaja Eestis elades. Ükski töötu ei vastanud, et eesti keelt ei lähe üldse vaja.

Inimõiguste Instituudi ja Turu-uuringuste ASi poolt aastatel 2014-2015 läbi viidud uuringus on samale küsimusele vastanud Eesti keskmine venelane, et eesti keel on 2% arvates täiesti mittevajalik ja 14% pigem mittevajalik. Ida-Viru venelane on selles uuringus vastanud 4% täiesti mittevajalik ja 19% pigem mittevajalik. Kui võrrelda seda

uuringut Narva uusimmigrantide tunnetusega eesti keele vajaduse kohta, siis on Narvas suurem nende inimeste arv, kellele eesti keelt pole üldse vaja (9%) ja läheb mõnikord vaja (35%).

Küsimuse kaudu, kas eesti keele oskus aitaks enesetäiendamisele ning tööturul konkurentsivõimelisemaks muutumisele kaasa, oli soov teada saada isikute enda suhet keele õppesse, parandamaks oma heaolu ja võimalusi tööturul.

Kõige suurem (91%) oli nende osakaal, kes arvasid, et eesti keel aitab kaasa enesetäiendamisele ja konkurentsivõimelisemaks muutumisele. 9%, -st, kes väitsid, et neil ei lähe eesti keelt Eestis üldse vaja, vastasid vaid pooled, et eesti keelt pole vaja või ei oska öelda, kas on vaja enesetäiendamisele.

Need uusimmigrandid, kes väitsid, et eesti keelt läheb vaid mõnikord vaja, vastasid enamasti, et enesetäiendamiseks ja konkurentsivõimelisemaks muutmiseks on eesti keelt kindlasti vaja.

Seega arvasid küsitletutest pooled, et eesti keelt läheb Eestis elades sageli või kogu aeg vaja ning enda harimiseks ja konkurentsivõime tõstmiseks tööturul on eesti keele oskus vajalik. Nii arvas 91% vastanutest. See tõestab asjaolu, et keele õppimise suurimaks motivaatoriks on parema töökoha saamine

Keelelise kohanemise hoiakute välja selgitamine oli ka järgnevate küsimuste eesmärk. Uuringus selgitasin kuidas suhtuvad uusimmigrandid eesti keele õppe kohustusse koolides.

Valdav enamus vastajatest oli üksmeelel, et eesti keele õpetamine koolides on vajalik (67%) või pigem vajalik (24%). Vaid üks vastaja arvas, et eesti keele õpe koolides on pigem mittevajalik ja neli vastajat ei osanud öelda.

Küsimusele, kas kõik Eesti elanikud peaksid oskama eesti keelt vastas 48% jah ja 35% pigem jah. 13% küsitletutest ei osanud vastata ja 4% arvasid, et pigem ei peaks või üldse ei peaks kõik Eesti elanikud oskama eesti keelt.

Vastavad küsimused määratlesid mitte ainult eesti keele oskuse kasulikkust vastaja jaoks, vaid väljendasid ka vastaja suhtumist eesti keele staatusse.

Saadud vastuste alusel saab väita, et eesti keele õpe on algselt olnud vajalik või huvipakkuv 43%, kuid valdavalt on esialgse keeleõppega kokkupuute järel õppimisest loobunud. Ainult 4% väidavad, et oskavad eesti keelt, mis näitab mingit arvestatavat eesti keele oskust, mis on marginaalne osa. Samas on kõik uusimmigrantidele pakutavad ja nende nimetatud kursused kindlale keeleoskustasemele orienteeritud. Eeldatav on, et ülejäänud lihtsalt loobusid või osalesid harva ja ebaregulaarselt.

Vähem kui veerand on neid, kes eesti keelt ka kasutab. Arvestades andmeid keeleoskuse kohta, on ilmselt tegu oma olematu keeleoskuse ülehindamisega. Samas näitab see mingil määral eesti keele väärtustamist.

Veelgi enam näitab seda eesti keele vajalikkuse hindamine. Pooled vastanutest peavad eesti keelt enda jaoks vajalikuks, eriti töötud, kes ilmselt on raskustes ilma eesti keele oskuseta töö leidmisega, valdav osa neist on kõrgharidusega, mille puhul on enamikus töökohtades eelduseks eesti keele oskus.

Veelgi kõrgem oli vastav protsent – 91 - eesti keele vajalikkuse kohta enda harimisel ja konkurentsivõime tõstmisel. Loomulikuks peeti ka Eesti elanike eesti keele oskust, 83% jagas seda arvamust. 91% pidas ka eesti keele õpetamist koolides vajalikuks.

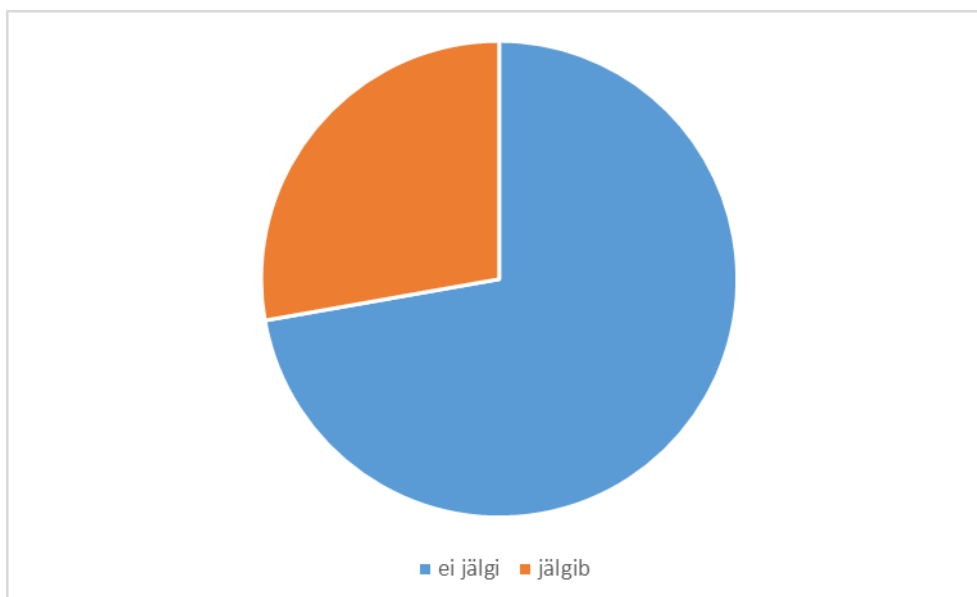
Seega peetakse eesti keelt staatuslikult kõrgeks ja funktsionaalselt oluliseks, küll aga on eesti keele õppimine väheefektiivne. Kuigi ollakse teadlikud eesti keele vajalikkusest ning peetakse seda ka oluliseks, ei jõuta üldjuhul tegeliku keelelise kohanemiseni.

3.6 Sotsiaalne kohanemine

3.6.1. Infoväli

Nii inimestevahelise suhtluse kui ka massikommunikatsiooni vahendusel saab uusimmigrant teadmisi ja kogemusi sihtkeelest ja kultuurist, mis loovad aluse uues keskkonnas kohanemiseks (Ü.Rannut 2005: 6).

Uurides uusimmigrantide meedia tarbimist küsisin, kas jälgitakse Eesti telekanaleid (Joonis 9) ja milliseid ning kas usaldatakse Eesti meediat. Meedia usalduse osas olid vastused küllaltki positiivsed. Polnud ainsatki negatiivset vastust. Pigem vastati põiklevalt, et ei oska öelda ja selliseid oli 20%. Ülejäänud vastused olid, et usaldavad või pigem usaldavad Eesti meediat. Mõnevõrra huvitav oli fakt, et neid, kes polnud eesti keelt õppinud ja ei suhelnud mitte kellegagi eesti keeles, usaldasid rohkem Eesti meediat kui eesti keelt õppinud ning need, kes väitsid, et suhtlevad kellegagi eesti keeles.

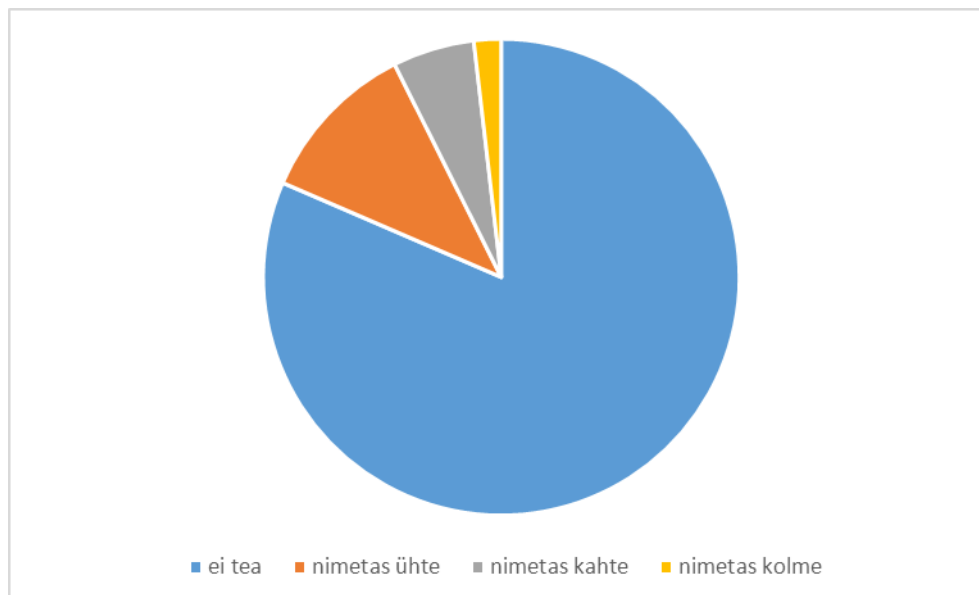

Joonis 9. Eesti telekanalite jälgitavus uusimmigrantide poolt. Koostanud Mats Ploompuu.

Kuid küsimusele, kas jälgitakse Eesti telekanaleid, oli jah-vastuseid vaid 28%). 72% uusimmigrantidest ei jälgi Eesti telekanaleid või ei osanud neid nimetada. Selgus, et tegelikult osa uusimmigrantidest ei tea, millised on Eesti telekanalid. Seitse inimest olid küll vastanud, et vaatavad, kuid märkinud vaadatavateks kanaliteks PBK, või Ren-TV. Sellised vastused loeti „ei“ vastusteks.

On arusaadav, et ei ole võimalik usaldada Eesti meediat, kui sellest midagi ei teata ning seda ei vaadata. Ilmselt on siin tegu nn lojaalsuse demonstreerimisega, mille puhul üritatakse anda „õige“ vastus.

Üle-Eestilises uuringus (IÕI 2015) peavad Eesti venelastest eestikeelseid telekanaleid väga oluliseks 7% ja pigem oluliseks 28%, pigem mitte oluliseks 26% ja täiesti mitte 31%, seega 57% ei pea oluliseks. Ida-Viru venelased on vastanud vastavalt: 8, 33, 14, 37, seega 51% ei pea oluliseks, mis on hämmastav, arvestades ülimalt vähest huvi nende vastu

Joonis 10. Kolme Eesti laulja või kultuuritegelase nimetamine. Koostanud Mats Ploompuu

Uurides sotsiaalset kohanemist küsisin kolme noore laulja või kultuuritegelase nime. Nagu ei osatud nimetada Eesti telekanaleid, nii jäädi jänni ka kolme noorema põlvkonna laulja nimetamisega. Neid, kes ei osanud nimetada ainsatki kaasaegset Eesti lauljat oli 81%. Ühe laulja nimetamisega sai hakkama 11% ja kahe laulja nimetamisega 6%. Vaid üks inimene oskas nimetada kolme Eesti lauljat. Kõige enam pakuti Tanja Mihhailovat. Tunti ka Eestit Eurovisiooni lauluvõistlusel esindanud Ott Lepplandi, Getter Jaanit ja Sandra Nurmsalu. Palju pakuti Nõukogude ajast tuntud Eesti kultuuritegelasi nagu Urmas Otti, Jaak Joalat, Paul Kerest, Georg Otsa ja kõige enam Anne Veskit, kuid neid vastuseid ei loetud õigeks. See tõestab, et Eesti kultuuris teatakse siiski vaid seda, mida on võimalik venekeelsetest telekanalitest näha ja valdavalt on teadmised Eesti kaasaegsest kultuurist olematud.

Sarnane küsimus Eestis läbi viidud 2015.aasta uuringus (IÕI 2015) Eesti lauljate kohta, täpsemalt nende osalemise kohta Eurovisioonil, andis 65% ei tea vastuseid Eesti venelaste seas ja Ida-Virumaa venelaste seas oli see 75%.

Eluks vajaliku informatsiooni hangitakse kohalike venekeelsete infokanalite - või oma sotsiaalsõrgustiku kaudu. Narvas on mitu venekeelset ajalehte ja interneti veebilehte. See muudab kohaliku informatsiooni kättesaadavuse venekeelse elanikkonna jaoks hõlpsaks. Uusimmigrandid leidsid töö endale põhiliselt professionaalselt vahendatud kanalite kaudu s.o. interneti teel, kuulutuse kaudu või Töötukassa vahendusel so 22%

vastajatest. 11% vastajatest oli leidnud oma töö läbi vahetu suhtluse, tuttavate või sugulaste kaudu.

Küsimusele, kui hästi teab uusimmigrant oma õigusi või kodakondsuse saamise võimalusi, vastasid üle poole, 54%, et pole tutvunud. 46% olid tutvunud, kas iseseisvalt, interneti teel või Politsei-ja Piirivalveametis. Üks inimene oli käinud kohanemiskoolitusel. Keelt oli kohanemiskoolitusel õppinud võrdluseks neli inimest.

Järgnevalt uurisin, kas ollakse tööga rahul või soovitakse töökohta muuta. 17 vastajat 18-st Eestis töötavast väitsid, et on rahul oma praeguse tööga Eestis. 7 neis töötasid juhtival kohal või omasid oma ettevõtet Eestis. Rahul olid ka kõik need, kes olid Eestisse saabunud töörandega.

Oma töökohaga polnud rahul ja soovisid seda muuta 18% kõikidest vastajatest. Siin hulgas on ka need, kes töötavad välisriigis, kuid soovivad tööd leida Eestis.

25 inimest, kes ei töötanud, jätsid vastamata ka järgnevatele küsimustele, mis uuris rahulolu tööga ja informatsiooni töökoha leidmise kohta. Nende kohta puudub informatsioon, kas ja kui aktiivselt nad tööd otsivad. Arvestades seda, et enamik pole osalenud Töötukassa kursustel ja pole saanud Töötukassa toetusi ega muid sotsiaaltoetusi, võib väita, et tegemist on kas pereliikmete poolt ülalpidamisega või nõndanimetatud ümbrikupalkadega.

Vaatamata sellele, et uusimmigrantide hulgas on üsna suur hulk inimesi, kes on töötud, pole enamik kasutanud Töötukassa teenuseid ega saanud Töötukassast toetusi. 13% vastajatest mainis, et on käinud Töötukassa eesti keele kursustel ja 6% osalesid Töötukassa kutseõppe kursustel.

Valdav osa uusimmigrantidest pole saanud ka sotsiaaltoetusi ega Töötukassa toetusi. Jaatavalt vastanud panid toetuste hulgas kirja ka vanemahüvitised või laste invaliidsuspensiooni.

3.6.2. Venemaa agressiooni oht

Küsimus, kas Eestile on karta Venemaa agressiooni ohtu, häiris mitmeid vastajaid. Paar inimest küsisid, mis küsimus see on ja kuidas sellele vastata. Keegi ütles, et ei huvitu poliitikast ja ei oska sellele küsimusele vastata. Vastuse variandid olid vaid „ei“ ja „jah“ variant.

Selle küsimusega oli soov vaadelda Vene-Ukraina konflikti taustal inimeste poliitilist suhtumist, maailmavaadet ja erineva meedia mõju. Valdav enamus, 93%, vastasid küsimusele eitavalt ja vaid 7% arvas, et Eestil on karta Venemaa agressiooni ohtu. Vene agressiooni ohu tunnetamist on mõõdetud ka mitmetes teistes uuringutes. 2014. aastal Rahvusvahelise Kaitseuuringute Keskuse poolt läbi viidud uuring näitas eestlaste ja venelaste erinevat suhtumist sellesse küsimusse. 2/3 eestlastest uskus sõjalise rünnaku ohtu ja venekeelsed vastajad pidasid seda ebatõenäoliseks pidades Eesti meedias ilmuvaid sellekohaseid materjale asjatuks hüsteeriaks.¹

2015.aasta uuringus (IÕI 2015) pidas Venemaa sõjalist agressiooni ohtu Eesti vastu Eesti venelaste seas pigem ebatõenäoliseks 31 ja täiesti ebatõenäoliseks 56% vastanutest, Ida-Viru venelased vastavalt 24 ja 69.

See näitab, et elatakse venekeelses inforuumis ning eestikeelse elanikkonna arvamused on neile teadmata.

3.6.3. Diskrimineerimine

Uurisin, kas uusimmigrant on kohanud diskrimineerimist Eestis. Teatavasti tekitab inimestes, kes tunnevad, et neid diskrimineeritakse, vastumeelsust integreerumisele. Vastava küsimuse kaudu ei püütud saada teavet ebavõrdse kohtlemise kohta, vaid see näitab uusimmigrantide puhul nende eelarvamuste või hoiakute mittevastavust realiteetidega uutes olukordades.

Neid, kes vastasid, et on kogenud diskrimineerimist oli vaid kuus. Kolm inimest vastasid, et olid tundnud diskrimineerimist töö otsingutel ja kolm olid korra kogenud diskrimineerimist tervishoiuasutustes, neist kahel korral Tallinnas. Need, kes olid kogenud diskrimineerimist töö otsingutel, olid ka töötud. Ilmselt võis põhjuseks olla eesti keele oskuse puudumine, kuid seda küsimuses ei täpsustatud. 89% polnud diskrimineerimist Eestis elades kogenud. Seega oli tegu küllaltki marginaalse nähtusega.

Praegu valmivas Inimõiguste Instituudi ja Turu-Uuringute ASi uuringus (2015) on Eesti venelaste keskmine hinnang 3% sageli ja 12% mõnikord, vastavad suhtarvud Ida-Viru

¹ Ülevaade venekeelse elanikkonna lõimumisest ning riigikaitse alaste arvamusuuringute tulemustest.

venelaste kohta on 3% ja 10%. Seega on uusimmigrantide arvamus üldjoontes sarnane, kusjuures torkab silma, et vastava nähtusega puututakse kokku väljaspool Ida-Virumaad.

3.7. Järeldused

3.7.1. Sihtrühma kirjeldus

Narva uussisserändajate seas on suurim noorte osakaal, kes on saabunud seoses abiellumisega. Jätakuvalt on põhiliseks lähteriigiks Venemaa. Kuid saabutakse ka mujalt endise Nõukogude Liidu aladelt. Valdavalt soovivad siia saabunud uusimmigrandid siduda oma tulevast elu Eestiga.

Üle poole sisserändajatest on kõrgharidusega, veerand keskharidusega, ülejäänud kutseharidusega. Need kes tulevad õppima, on põhiharidusega. Kõrgharidusega on oluliselt rohkem naisi ja keskharidusega on mehi rohkem kui naisi. Hariduslikud andmed uusimmigrantide hulgas langevad suurel määral kokku Tallinna venekeelsete uusimmigrantide hariduslike andmetega (M. Rannut, Ü. Rannut 2015)

Kõik immigrandid räägivad vene keelt. Veidi üle 25% teadsid peale vene keele veel ühte keelt, milleks oli üldjuhul inglise keel. Nooremad ja kõrgharidusega inimeste hulgas on neid kes teavad kolme või enam keelt.

Narva uusimmigrantidest vaid 35% töötab Eesti tööturul. Valdavalt on nad ka oma töökohaga rahul ja ei soovi seda muuta. 25% uusimmigrantidest töötab aga Venemaal ja pooled neist on oma tööga rahul. Teised, kes sooviksid oma töökohta Venemaal muuta, on enamasti need, kes elanud Eestis vähest aega ja pole siin leidnud sobivat töökohta. Või takistab Eestis töö leidmist vähene keeleoskus. Samas võib olla tegemist sellega, kui Eesti tööturul tööd ei leita, siis otsitakse seda Ivangorodist või kaugemalt. Töö ja elukeskkonna muutmise eesmärgil liigutakse sageli ka Tallinna või Tartusse. Vahel ka lahkutakse sootuks Eestist.

44% uusimmigrantidest olid töötud. Töötute hulgas on suur naiste osakaal, mida võib seletada sellega, et noored naised on väikeste lastega kodus või pole endale sobivat töökohta leitud.

Vastanud jagunesid kaheks enamvähem võrdseks grupiks Eestis elatud aja alusel: ühed, kes olid elanud vähem kui kaks aastat ja teised, kes olid elanud siin rohkem kui kaks

aastat.. Uuringus selgus, et **pikem asumisperiood Ida-Virumaal ei too endaga kaasa suuremat ja ulatuslikumat lõimumist.**

3.7.2. Keeleline kohanemine

Eesti keelt polnud õppinud üle poolte vastanutest. 2015.aasta Inimõiguste Instituudi ja Turu-uuringuste AS'i uuringus "Teadlikkus inimõigustest ja julgeolekust" (IÕI 2015) ei oska eesti keelt 42% Eesti venelastest. Siin saab väita, et üsna sarnased näitajad on uusimmigrantide ja immigrantrahvastiku käitumismustris.

Vaatamata sellest, et Narvas saab vene keelega kõikjal hakkama ja valdav osa ei ole kellegagi kunagi suhelnud eesti keeles, on osadel huvi ja vajadus keelt osata. Kaheksa inimest mainisid, et on teinud seda iseseisvalt. Eesti keelt on õpitud ka Töötukassa kursustel. Väga vähe oli neid, kes olid eesti keelt õppinud kohanemiskoolitusel. See tõestab, et tegelikult jõuab kohanemisteenus vaid väga väikse osani sihtrühmast.

Mitmed küsimused mõõtsid suhtumist keelelisse kohanemisse. Pooled uusimmigrantidest tundsid, et neil läheb eesti keelt Eestis elades sageli või kogu aeg vaja. Kõige sagedamini tunnetasid eesti keele vajadust töötud. Ida-Virumaal ei pea üle poolte venelastest 2015.a uuringu kohaselt eesti keelt oluliseks,

Kõige enam nähti eesti keele tähtsust enesetäiendamisele ja konkurentsivõimelisemaks muutmisel tööturul. Sellele küsimusele vastasid positiivselt ka need, kes ei näinud eesti keeles vajadust. Valdav enamus toetas ka eesti keele õppe kohustust koolides. See looks lastele paremaid väljavaateid tööturul ja kindluse tulevikus.

80% leidsid, et eesti keelt peaks oskama kõik Eesti elanikud ja veelgi enam arvasid, et kõik teenindajad ja müüjad peaksid oskama eesti keelt. Seega on valdav osa uusimmigrantidest eesti keele suhtes positiivselt meelestatud, vaatamata sellele, et pole kellegagi suhelnud eesti keeles.

Ka kohanemiskursuste osas olid enamus uusimmigrantidest positiivselt meelestatud. 75% arvasid, et kursused, mis aitaksid Eesti elus paremini orienteeruda, oleks vajalikud. **Seega keelelist kohanemist ei ole uusimmigrantide hulgas üldjuhul toimunud, kuigi eesti keelt väärtustatakse ja seda peetakse vajalikuks. Ilmselt on eeskujuks kohalik**

Narva elanikkond, kes on valdavalt ilma eesti keele oskusega hakkama saanud ning uusimmigrantidel piisab samastumisest nendega.

3.7.3. Sotsiaalne kohanemine

Sotsiaalse kohanemise osas uurisin millistest kanalitest saadakse informatsiooni ja kuidas see mõjutab nende hoiakuid.

Vaatamata sellele, et uusimmigrantide seas on töötus üsna kõrge, on väga vähesed kasutanud Töötukassa toetusi või teenuseid.

Infot saadakse põhiliselt venekeelsetest teabekanalitest. Üle 70% Narva uusimmigrantidest ei jälgi Eesti telekanaleid või ei teagi neid. Selle tagajärjel on ka teadmised Eesti kaasaegsest kultuurielust olematud või minimaalsed. Vaid üks inimene suutis nimetada kolme Eesti kaasaegset lauljat. Küll aga on usaldus Eesti meedia suhtes kõrge. Eesti meediat usaldasid ka need, kes polnud kunagi õppinud eesti keelt ja ei suhelnud kellegagi eesti keeles.

Häirivaks peeti küsimust Venemaa agressiooni ohu kohta. Enamus vastasid, et Eestil pole karta Venemaa agressiooni ohtu. Kuid oli ka neid, kes tundsid Venemaa agressiooni ohu võimalikkust. 2014. aasta ja 2015. aasta uuringud näitavad, et enamus eestlasi on vastupidisel arvamusel, st enamik eestlasi tunneb Venemaa agressiooni ohtu. Siin võib seos olla erinevate meediaväljade mõjus.

Diskrimineerimist polnud enamus uusimmigrantidest tundnud. Vaid kuus inimest on tundnud diskrimineerimist, pooled neist tervishoiuasutuses ja teised tööd otsides.

Seega Eesti elust ei teata suurt midagi, samuti on hoiakud naabermaalt pärit. Huvitav on Eesti meedia usaldamine uusimmigrantide seas. Samas usaldatakse seda pimesi, ilma eesti keelt oskamata. Ilmselt on siin domineerivaks mõjuriks vajadus olla lojaalne, mis Venemaal on tunduvalt olulisem kui Eestis, kus arvamusvabadus on tunduvalt suurem.

Seega Narva uusimmigrantide puhul üldjuhul keelelist ja sotsiaalset kohandumist sisuliselt ei toimu, seda ka pikema perioodi jooksul. Üheks põhjuseks võib olla Narva

püsielanikkonna vähene kohanemine, mis võimaldab uusimmigrantidel tunda ennast ka kohanemata võrdväärsena teiste elanike hulgas.

KOKKUVÕTE

Narva elanikkond moodustus 1944 – 1970 Moskva keskvõimu poolt juhitud industrialiseerimise ja migratsiooniprotsesside tulemusel. Üheks Narva sõjajärgse rahvastikumuutuse kõige traagilisemaks tulemuseks oli eestlaste peaaegu täielik kadumine linnast. Pärast taasiseseisvumist 1991. aastal pole Narva rahvastik rahvuslikult koosseisult eriti palju muutunud ning Narva elanikkonna absoluutse enamiku moodustavad endiselt venelased ja teised vene keelt emakeelena rääkivad elanikud (ligi 60 tuhat). Elanike arvult on Narva rahvastik oluliselt vähenenud negatiivse iibe ja väljarände tulemusel. Samas on ka sisserännanuid, põhiliselt Venemaalt. On hakatud ka mujalt, Euroopa Liidu riikidest, Aasiast või Ameerika Ühendriikidest tulema, kuid nende immigrantide Narvas viibimine on üldjuhul vähene ja lühiajaline. Enamasti tullakse Narva pererändega ja märksa harvemini seoses tööga või õppimisega.

Kohanemist uues sihtriigis mõjutavad mitmed tegurid. Nendeks on eelarvamused immigrantide suhtes ja nende diskrimineerimine, isiklikud kontaktid immigrantide ja kohaliku elanikkonna vahel, immigrantide hajusus või segregeerunud paiknemine, kohanemismotivatsioon, hoiakud, sh lapsevanemate hoiakud oma laste suhtes, tööhõive, eluaseme tüüp ja paljud muud tegurid.

Integratsiooni monitooringute kümne aasta mõõtmise tulemused näitavad paraku, et lõimumine edeneb Eestis vaevaliselt. Kirde-Eesti ja Narva on kõige vähem lõimunud, siinsed elanikud on võõrandunud riigist ja rahvast, valdavad kõige halvemini eesti keelt ning usaldavad kõige vähem Eesti meediakanaleid. Ka Inimõiguste Instituudi ja Turu-uuringute ASi poolt aastatel 2014-2015 uuring “Teadlikkus inimõigustest ja julgeolekust” (IÕI 2015) tõestas seda. Uuring näitas, et 28% Eesti venelastest ei pea eesti keele oskust oluliseks. Ida-Virumaal oli see protsent venelaste seas 55. Eesti keelt ei osanud 42% Eesti venelastest ja 61% Ida-Virumaa venelastest. Eestikeelseid telekanaleid ei pea olulisteks 57% venelastest Eestis ja 51% ei pidanud seda oluliseks Ida-Virumaal. Eestit Eurovisioonil esindajaid lauljaid ei teadnud 65% Eesti venelastest ja 75% Ida-Virumaa venelastest. Venemaa sõjalist ohtu hindab ebatõenäoliseks 87% Eesti venelastest ja 93% Ida-Virumaa venelastest. Diskrimineerimist pole valdav enamus kogenud. Vaid 15% Eesti venelastest vastas jaatavalt ja Ida-Virumaa venelastest oli diskrimineerimist kogenud 13%.

Keeleline kohanemine on Narvas vähene, REL 2011 andmetel võib eesti keele kui teise keele oskajaks lugeda vaid iga viienda narvaka, valdav enamik on keeleliselt kohanemata ega üritagi oma eesti keele oskust parandada. Sotsiaalne kohanemine on Ida-Virumaal valdkonniti erinev: Mis puudutab kohalikku teavet (nt Töötukassaga, sotsiaaltoetuste jmt seonduv), siis selles valdkonnas probleemi ei ole, kuid laiem Eesti ühiskonda puudutav teave jõuab Ida-Virumaa venelasteni piiratult: eestikeelset meediat ei jälgita, eestikeelses kultuuris ei orienteeruta, hoiakud ei kattu eestlaste, vaid hoopis Vene meedia hoiakutega.

Kohanemiskoolitused ei ole Ida-Virumaal osutunud populaarseks ja tõhusaks. Seni on Narva toimunud kahel korral uusimmigrantide koolitus kolmandate riikide kodanikele, kuid probleemiks on sihtgrupi üles leidmine “õigeks” ajaks. Tegevus toimub projektipõhiselt ja PPA ametnikel, kes on kohustatud uusimmigrandi suunama koolitusele puudub informatsioon. Seega näen lahendust koolituste muutmises pidevaks teenuseks kindlast kohast, et saaks täita tühimikku uusimmigrantide keeleoskuses ja teadmistes Eesti kultuurist.

Antud lõputöö raames läbi viidud uuringu tulemusel selgus, et Narvas töötab vaid ligi kolmandik uusimmigrantidest, ligi pooled on töötud ja alla veerandi käivad pendelrändega tööl Venemaal. Enamasti on töötud naised. Uusimmigrantide haridustase on sarnane Tallinna venekeelse uusimmigrantide haridustasemega: pooled uusimmigrantidest on kõrgharidusega ja ligi veerand keskharidusega, ülejäänud kutse või põhiharidusega. Põhiharidusega tullakse Narva või Sillamäe kutsekoolidesse õppima, kus on õppekeeleks vene keel.

Keelelise kohanemise oskusi näitas eesti keele õpe. Eesti keelt polnud õppinud üle poolte vastanutest. Seega keelelist kohanemist ei ole uusimmigrantide hulgas üldjuhul toimunud, kuigi eesti keelt väärtustatakse ja seda peetakse vajalikuks. Ilmselt on eeskujuks kohalik Narva elanikkond, kes on valdavalt ilma eesti keele oskuseta hakkama saanud ning uusimmigrantidel piisab samastumisest nendega. Saadud vastuste alusel saab väita, et eesti keele õpe on algselt olnud vajalik või huvipakkuv 43%, kuid valdavalt on esialgse keeleõppega kokkupuute järel õppimisest loobunud. Ainult 5% väidavad, et oskavad eesti keelt, mis näitab mingit arvestatavat eesti keele oskust, mis on marginaalne osa. Samas on kõik uusimmigrantidele pakutavad ja nende nimetatud kursused kindlale keeleoskustasemele orienteeritud

Vähem kui veerand on neid, kes eesti keelt ka kasutab. Arvestades andmeid keeleoskuse kohta, on ilmselt tegu oma olematu keeleoskuse ülehindamisega. Samas näitab see mingil määral eesti keele väärtustamist.

Veelgi enam näitab seda eesti keele vajalikkuse hindamine. Pooled vastanutest peavad eesti keelt enda jaoks vajalikuks, eriti töötud, kes ilmselt on raskustes ilma eesti keele oskuseta töö leidmisega, valdav osa neist on kõrgharidusega, mille puhul on enamikus töökohtades eelduseks eesti keele oskus.

Veelgi kõrgem oli vastav protsent – 91 - eesti keele vajalikkuse kohta enda harimisel ja konkurentsivõime tõstmisel. Loomulikuks peeti ka Eesti elanike eesti keele oskust, 83% jagas seda arvamust. 91% pidas ka eesti keele õpetamist koolides vajalikuks.

Seega peetakse eesti keelt staatuslikult kõrgeks ja funktsionaalselt oluliseks, küll aga on eesti keele õppimine väheefektiivne. Kuigi ollakse teadlikud eesti keele vajalikkusest ning peetakse seda ka oluliseks, ei jõuta üldjuhul tegeliku keelelise kohanemiseni.

Ka sotsiaalne kohanemine on piiratud. 72% uusimmigrantidest ei jälgi Eesti telekanaleid või ei osanud neid nimetada. Kuna ei jälgita Eesti meediat, on teadmised Eesti kultuuritegelastest olematud. Näiteks 81% vastajatest ei osanud nimetada kolme Eesti kaasaegset lauljat.

Vene agressiooni ohtu ei peetud võimalikuks 93% uusimmigrantide seas, mis on vastupidine eestlaste arvamusele: 2008.a, 2014.a. ja 2015.a. läbi viidud uuringute kohaselt näeb enamik eestlasi Venemaal ohtu Eesti iseseisvusele, samas kui enamik venelasi arvab vastupidiselt.

89% polnud diskrimineerimist Eestis elades kogenud. Diskrimineerimist kogetakse aga siis, kui on vajalik eesti keele oskus, so kas tööd otsides või väljaspool Ida-Virumaad.

Seega Eesti elust ei teata suurt midagi, samuti on hoiakud naabermaalt pärit. Huvitav on Eesti meedia usaldamine. Samas usaldatakse seda pimesi, ilma eesti keelt oskamata. Ilmselt on siin domineerivaks mõjuriks vajadus olla lojaalne, mis Venemaal on tunduvalt olulisem kui Eestis, kus arvamusvabadus on tunduvalt suurem.

Uuring näitas, et Narva uusimmigrantide puhul üldjuhul keelelist ja sotsiaalset kohandumist sisuliselt ei toimu, seda ka pikema perioodi jooksul. Üheks põhjuseks võib olla Narva püsielanikkonna vähene kohanemine, mis võimaldab uusimmigrantidel tunda ennast ka kohanemata võrdväärse teiste elanike hulgas. Seetõttu on vajalik kaasata uusimmigrandid kohanemisprogrammi kohe nende saabumisel Eestisse.

SUMMARY

Linguistic and social adaptation of new immigrants in Narva

The aim of the thesis is to monitor linguistic and social adaptation of new immigrants in Narva and various challenges related to integration into Estonian society, as well as to investigate how to increase efficiency of the services offered to new immigrants.

The population of Narva was formed through industrial and migrational processes directed by the central powers in Moscow in 1944-1970. One of the most tragic results of these was the almost total disappearance of the Estonian-speaking population. After the restitution of sovereignty in 1991 the ethnic constitution of the population of Narva has not changed much, the main bulk is still constituted by ethnic Russians and other residents speaking Russian as their native language (almost 60 thousand).

Nation-wide monitoring surveys of social integration for the last decade demonstrate however, that integration is taking shape with baby steps. Northeast Estonia and Narva are the less integrated region in the whole Estonia.

The issue of social and linguistic adaptation of new immigrants in Narva was investigated through a survey among the target group in Narva in the summer of 2014. The largest group among these has formed due to marriage and the following in/migration to Narva. The main country of emigration is still Russia, but also other former republics of the Soviet Union. The native language of these immigrants is Russian, which in half of the cases is the sole language they master. Estonian had been learned by less than half of the respondents.

The study revealed that linguistic adaptation had not taken place among new immigrants in general, though Estonian was regarded highly and considered to be necessary. The main role model appears to be the local Narva population, who has coped to live without the knowledge of Estonian by and large and new immigrant tend to identify with them.

Information is received from TV channels in Russia mostly. More than 70% of the new immigrants in Narva do not watch Estonian channels or are even unaware of these. Due

to this, competence concerning Estonian cultural life is either minimal or nonexistent. Most of new immigrants have never experienced discrimination in Estonia. Discrimination is perceived when it comes to necessity of using Estonian either when looking for work or in communication outside Ida-Virumaa. Contrary to Estonians, new immigrants do not sense any danger of Russian aggression.

In the case of new immigrants in Narva neither linguistic nor social integration takes place, even when the time of residence is prolonged. One reason might be minimal adaptation of the Narva old resident population that allows new immigrants to perceive themselves equal among others even without adaptation. Therefore it is important to enroll new immigrants in the adaptation programme immediately after the arrival in Estonia as the longer period of residence does not itself facilitate further integration

KIRJANDUS

1. Ainsaar Mare 2013, Geograafia gümnaasiumile. Rahvastik lk 26-45. Tartu .Eesti Loodusfoto.
2. Balti Uuringut Instituut ja Kultuuriministeerium 2013. Ülevaade integratsioonilepingute rakendamisest Euroopa Liidus
3. Euroopa Liidu kodaniku seadus 2006.RT I, 12.07.2014, 41
<https://www.riigiteataja.ee/akt/112072014041> (viimati vaadatud 06.05.2015)
4. Hess, Beth B; Markson, Elizabeth W; Stein, Peter J 2000. *Sotsioloogia*. Tallinn: Külim
5. <http://www.pagulasabi.ee/statistika> (viimati vaadatud 17.05.2015)
6. IÕI 2015 = Inimõiguste Instituudi ja Turu-uuringute ASi 2014-2015 uuring
“Teadlikkus inimõigustest ja julgeolekust”
7. Jürgenson, Aivar; Kumer-Haukanõmm, Kaja; Tuisk, Astrid 2011. Vabatahtlik ja sunniviisiline ränne Eesti migratsiooniloos.
http://www.kirj.ee/public/Acta_hist/2011/issue_2/acta-2011-17-3-15.pdf
(viimati vaadatud 06.05.2015)
8. Kallas, Kristina; Kaldur, Kristjan 2014. Uussisserändajate kohanemine Eestis: valikud ja poliitikaettepanekud tervikliku ja jätkusuutliku süsteemi kujundamiseks.Uuringuaruanne. Balti Uuringute Instituut.
9. Keeleinspektsiooni kodulehekülg <http://www.keeleinsp.ee/?menu=17> (viimati vaadatud 06.05.2015)
10. Kivirähk, Juhan Ülevaade venekeelse elanikkonna lõimumisest ning riigikaitse alaste arvamusuuringutetulemustest. 2014 Rahvusvaheline Kaitseuuringute Keskus. [http://www.icds.ee/fileadmin/media/icds.ee/failid/Juhan_Kivirahk -
_Ulevaade_venekeelse_elanikkonna_loimumisest_ning_riigikaitse_alaste_arva
musuuringute_tulemustest.pdf](http://www.icds.ee/fileadmin/media/icds.ee/failid/Juhan_Kivirahk_-_Ulevaade_venekeelse_elanikkonna_loimumisest_ning_riigikaitse_alaste_arvamusuuringute_tulemustest.pdf) (viimati vaadatud 17.05.2015)

11. Kohanemisprogrammi kontseptsioon, Aprill 2014.
12. Kriger, T., Tammaru T. 2011. Uusimmigrantude kohanemine Eestis. Eesti integratsiooni monitooring 2011 lk 209-226
13. Kulu, Hill 2001. Sõjajärgne sissetulek Eestisse võrdlevas perspektiivis. *Akadeemia* 13:11, 2379-2395
14. Kõrgelt kvalifitseeritud kolmandate riikide kodanike rände soodustamine Euroopa Liidus ja Eestis. Euroopa rändevõrgustiku 2013. aasta temaatiline uuring. Eesti aruande autor Eva-Maria Asari. 2013. Sisekaitseakadeemia Migratsiooniuringute Keskus
15. Leppik, Marianne 2013. Akulturatsiooni mõjutavad tegurid Eesti immigrantrahvastiku näitel. Magistritöö inimgeograafias.
16. Lõimuv Eesti 2000-2011. Integratsiooni monitooringute analüüs
17. Nüts, Viktor 2008. *Kodakondsus-ja Migratsiooniamet. Institutsiooni ajalugu aastail 1989-2008*. Tallinn
18. Pajupuu, Hille 2000. *Kuidas kohaneda võõras kultuuris?* Tallinn. TEA kirjastus
19. Rannut, Mart, Rannut, Ülle, Verschik, Anna 2003. *Keel Võim Ühiskond*. Tallinn: OÜ Vali Press
20. Rannut, Ülle 2005. *Keelekeskkonna mõju vene õpilaste eesti keele omandamisele ja integratsioonile Eestis*. Analüütiline ülevaade http://e-ait.tlulib.ee/118/1/rannut_ulle.pdf (viimati vaadatud 06.05.2015)
21. Rannut, Ülle 2009. *Kohanemisprogramm kolmandate riikide kodanike lõimimiseks Eestis*. Käsiraamat ametnikule ja koolitajale. Tallinn.

22. Rannut, Ülle 2010. Uusimmigrantide kohanemine Eestis. IRI publikatsioonid 50lk
23. Rannut, Ülle; Rannut, Mart 2015. English-speaking Immigrant Groups in the Adaptation Programme in Estonia. *Reconsidering the Practice of CLIL and ELT. 5th International Conference. Narva College*. Abstract book, lk 55.
24. REL 2011 = Rahva-ja eluruumide loendus <http://www.stat.ee/rel2011> (viimati vaadatud 20.05.2015)
25. Statistikaameti kodulehekülg
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/et (viimati vaadatud 06.05.2015)
26. Tammaru, Tiit 1997. Venelased Eestis.Ränne ja kohanemine. *Akadeemia* 9:8,1657-1677
27. Tammaru, Tiit 1997. Venelaste kohanemise regionaalsed erisused ja kohanemist mõjutavad tegurid. *Akadeemia* 13:11,2238-2395
28. Tammur, Alis 2003. Siserände rahvuserinevused. Lk 67,68 Ränne Üleminekuaja Eestis. Statistikaamet
29. Tugivõrgustiku 2015.aasta I kohtumine teemal „Uussisserändajate kohanemise toetamine kohalikul tasandil“ 2015. Kokkuvõte.
30. Vikipeedia. Ränne.<http://et.wikipedia.org/wiki/R%C3%A4nne> (viimati vaadatud 06.05.2015)
31. Vollmer Maarja 2013. Uusimmigrantidest noorte Eesti ühiskonda integreerumise kogemused. Bakalaureusetöö Tartu Ülikool.
32. Vsevirov, David 2001. *Nõukogudeaegne Narva elanikkonna kujunemine 1944-1970*. Tartu. Okupatsioonide Repressiivpoliitika Uurimise Riiklik Komisjon

33. Vseviov, David 2002. *Kirde-Eesti urbaanse anomaalia kujunemine ning struktuur pärast Teist maailmasõda*. Tallinn TPÜ Kirjastus
34. Välismaalste seadus 2009. RT I, 02.07.2013, 3
<https://www.riigiteataja.ee/akt/VMS> (viimati vaadatud 06.05.2015)

LISAD

Lisa 1. Eestikeelne küsitlusankeet

1. 1. Sugu: mees naine
2. Elukoht (linn).....
3. Sünniaasta:
4. Sünnikoht (riik, linn).....
5. Kodakondsus:
.....
6. Haridus: põhi kesk kõrgem muu.....
7. Keeleoskus: vene inglise hispaania araabia prantsuse
muu.....
8. Perekonnaseis: vallaline abielus vabaabielus
9. Eestisse saabumise aeg:
10. Eestisse tuleku põhjus: töö perekond õppimine
11. muu
12. Kas Teil on kavatsus Eestisse pikemaajaliselt elama jääda? jah ei
13. ei tea
14. Kas Te töötate? jah ei
Kus töötate:
Kellena töötate:
15. Kuidas Te leidsite töökoha Eestis?
.....

16. Kas Te olete praeguse töökohaga rahul või sooviksite töökohta vahetada?

a. jah, olen rahul, ei soovi vahetada

sooviksin vahetada, kui leiaksin parema töö

17. Missuguseid Eesti Töötukassa pakutud teenuseid ja toetusi olete kasutanud?.....

18. Kas Te saate mingisuguseid sotsiaaltoetusi või –hüvitisi? Kui jah, siis missuguseid?

ei saa jah, saan

.....

19. Kas Teile on kunagi tutvustatud kolmandatest riikidest pärit kodanike õigusi ja kodakondsuse saamise võimalusi Eestis? Ei ole jah, on

Millal ja kes tutvustas?

.....

20. Missugustel koolitustel olete Eestis oleku ajal osalenud?

.....

21. Kas Te olete kusagil eesti keelt õppinud? Kui olete, siis millal ja kus?

ei jah,

.....

22. Kellega ja kus suhtlete eesti keeles?

mitte kellegagi abikaasaga lastega sugulastega töökaaslastega
naabritega sõpradega poes müüjatega muu variant:

.....

23. Kas tunnete Eestis elades, et Teil läheb eesti keelt vaja?

üldse mitte mõnikord ei oska öelda sageli kogu aeg

24. Kas Te arvate, et eesti keele oskus aitaks Teie enesetäiendamisele ning tööturul konkurentsivõimelisemaks muutumisele kaasa? ei jah ei
oska öelda

25. Kas Te tunnete, et Teil läheb vaja koolitust, kus antakse teadmisi ja oskusi, mis aitaksid Teil Eestis paremini toime tulla? ei ja ei oska öelda

26. Kas Te usaldate Eesti meediat?

jah

pigem jah

pigem ei

ei

ei oska öelda

27. Kas Venemaa poolt peaks sõjalist agressiooni kartma?

jah

ei

28. Kuidas Te suhtute, et koolides peab kohustuslikult eesti keelt õppima?

see on väga vajalik

see on pigem vajalik

pigem mittevajalik

täiesti mittevajalik

ei oska öelda

29. Kas peate vajalikuks et kõik Eesti elanikud oskaksid piisavalt eesti keelt?

väga vajalik

pigem vajalik

pigem mittevajalik

täiesti mittevajalik

30. Kas Teid on keele tõttu kunagi diskrimineeritud?

Kui jah, siis kuidas ja mis olukorras?

.....

29. Kas kõik müüjad ja teenindajad peaksid Eestis oskama eesti keelt?

see on väga vajalik

see on pigem vajalik

pigem mittevajalik

täiesti mittevajalik

ei oska öelda

30. Nimetage kolm eesti noort lauljat või muud kultuuritegelast?

.....

31. Kas Te jälgite mõnda Eesti telekanalit?

ei jah

Kui jah, siis millist?

.....

Tänan!

Lisa 2. Venekeelne küsitlusankeet

1. Пол:

М

Ж

2. Место жительства

(город):.....

3. Год рождения:.....

4. Место рождения (город, страна):.....

5. Гражданство:.....

6. Образование:

основное

среднее

высшее

иное.....

7. Владение языком:

русский

английский

испанский

арабский

французский

иной.....

8. Семейное положение:

холост

замужем/ женат

свободный брак

9. Когда прибыли в Эстонию?

.....

10. Причины прибытия в Эстонию:

работа

семья

учеба

иная.....

11. Есть ли у Вас в плане остаться жить в Эстонии?

да

нет

не знаю

12. Вы работаете?

да

нет

Место работы?.....

Должность?.....

13. Как Вы нашли работу в Эстонии?.....

14. Довольны ли Вы сегодняшним местом работы или желали бы поменять место работы?

да, доволен местом работы, не желаю менять

желал бы поменять, если бы нашел лучшую работу

15. Какие услуги и пособия, предложенные Кассой по безработице, Вы использовали?

.....

16. Получаете ли Вы какие-либо социальные пособия и компенсации? Если да, то какие?

не получаю

да, получаю.....

17. Вы когда-либо ознакомились с правами граждан стран третьих государств и возможностью получения гражданства в Эстонии?

нет

да, ознакомливался

Когда и кто

ознакомил?.....

18. На каких курсах в Эстонии Вы

обучались?.....

19. Изучали ли Вы эстонский язык? Если изучали, то когда и где?

нет

да.....

20. С кем и где общаетесь на эстонском языке?

ни с кем

с супругом

детьми

родственниками

коллегами по работе

соседями

друзьями

в магазине с продавцами

иной вариант:.....

21. Живя в Эстонии чувствуете, что Вам необходим эстонский язык?

вообще нет

иногда

не могу сказать

часто

все время

22. Как Вы считаете, знание эстонского языка помогло бы Вам в самообразовании

и конкурентноспособности на рынке труда?

нет

да

не могу сказать

23. Необходимы ли Вам курсы, где даются знания и умения, которые бы Вам помогли лучше ориентироваться в различных сферах жизни в Эстонии?

да

нет

не могу сказать

24. Доверяете ли Вы эстонским средствам массовой информации?

Да

скорее да

скорее нет

нет

не могу сказать

25. Должна ли Эстония бояться со стороны России военной агрессии?

да

нет

26. Как Вы отнесетесь к тому, что в школах должны обязательно изучать эстонский язык?

это очень необходимо

это скорее необходимо

скорее ненужно

совсем ненужно

не могу сказать

27. Должны ли все жители Эстонии достаточно владеть эстонским языком?

да

скорее да

скорее нет

нет

не могу сказать

28. Испытывали ли Вы когда-нибудь языковую дискриминацию?

Если да, то когда и при каких обстоятельствах?.....

29. Все ли продавцы и обслуживающий персонал в Эстонии должны владеть эстонским языком?

это очень необходимо

это скорее необходимо

скорее ненужно

совсем ненужно

не могу сказать

30. Назовите трех эстонских молодых певцов или других деятелей

культуры.....

31. Следите ли Вы за некоторыми эстонскими ТВ-каналами?

нет

да

Если да, то за какими?.....

Благодарю за ответы!

Lisa 3. Andmete kodeerimise juhend

Sugu: 1 – mees, 2 – naine

Elukoht: 1 – linn, 2 - maa

Sünniaasta (vanus): vanus aastates

Sünnikoht: 1 – Venemaa, 2 – Ukraina, 3 – Valgevene, 4 – muu endise NL vabariik , 5 - Eesti

Kodakondsus: 1 – Vene, 2 – mitte Vene

Haridus: 1 – põhi, 2 – kesk, 3 – keskeri, 4 - kõrgem

Keeleoskus: 1 – oskab ühte keelt, 2 – oskab kahte keelt, 3 – oskab kolme keelt, 4 – oskab nelja keelt või enam keelt

Perekonnaseis: 1 – üksik, 2 – perekonnainimene

Eestisse saabumise aeg: 1 – saabunud vähem kui kaks aastat tagasi; 2 – saabunud kaks kuni seitse aastat tagasi

Eestisse saabumise põhjus: 1 – inimsuhted (pere); 2 – ametlik kontekst (töö, ettevõtlus, õppimine)

Kas on kavatsus Eestisse jääda: 1 – ei, 2 – jah

Kas töötab: 1 – ei tööta, 2 – jah, töötab, 3 – töötab välisriigis

Kuidas leidis töökoha: 1 – ei leidnud, 2 - sugulaste, sõprade kaudu (vahetu suhtlus – võrgustikud), 3 – ajalehe- või internetikuulutus, Töötukassa kaudu (professionaalselt vahendatud)

Kas on praeguse töökohaga rahul või soovib vahetada: 1 – pole rahul, soovib vahetada, 2 – rahul, ei soovi vahetada, 3 – jätnud vastamata

Töötukassa kursused: 1 – ei ole osalenud, 2 - eesti keele kursused, 3 - kutseõppe kursused

Töötukassa toetused: 1 – ei; 2 - jah

Kas saab sotsiaaltoetusi ja –hüvitisi: 1 – ei saa, 2 - saab

Kas on tutvustatud kolmandate riikide kodanike õigusi ja kodakondsuse saamise võimalusi: 1 – ei ole, 2 – jah

Kas on kusagil eesti keelt õppinud: 1 –ei, 2 – jah

Kellega suhtleb eesti keeles: 1 – mitte kellegagi, 2 – lähikond (abikaasa, lapsed, sugulased, töökaaslased), 3 – mitteformaalsed suhted (naabrid, sõbrad, poes müüjatega),

Kas Eestis elades, läheb eesti keelt vaja: 1 – üldse mitte, 2 – mõnikord, 3 – ei oska öelda, 4 – sageli, 5 – kogu aeg

Kas eesti keele oskus aitaks enesetäiendamisele ning tööturul konkurentsivõimelisemaks muutumisele kaasa: 1 - ei, 2 – ei oska öelda, 3 – jah

Kohanemiskursuste vajadus: 1 – ei, 2 – ei oska öelda, 3 – jah

Kas usaldab Eesti meediat: 1 – ei, 2 – pigem ei, 3 – ei oska öelda, 4 – pigem jah, 5 – jah

Kas Eesti peaks kartma Venemaa poolt sõjalist agressiooni: 1 – jah, 2 – ei

Kas koolides peab kohustuslikult eesti keelt õppima: 1 – täiesti mittevajalik, 2 – pigem mittevajalik, 3 – ei oska öelda, 4 – pigem vajalik, 5 – vajalik

Kas kõik Eesti elanikud peaksid oskama eesti keelt: 1 – ei, 2 – pigem ei, 3 – ei oska öelda, 4 – pigem jah, 5 – jah

Kas on kunagi diskrimineeritud: 1 – ei, 2 – jah

Kas kõik teenindajad ja müüjad peaks oskama eesti keelt: 1 – täiesti mittevajalik, 2 – pigem mittevajalik, 3 – ei oska öelda, 4 – pigem vajalik, 5 – vajalik

Nimeta kolm noort lauljat või muud kultuuritegelast: 1 – 0, 2 – nimetas 1, 3 – nimetas 2, 4 – nimetas 3 ja enam

Kas jälgib mõnd Eesti telekanalit: 1 – ei, 2 – jah

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Ene Jääger

(02.02.1967)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Narva uusimmigrantide sotsiaalne ja keeleline kohanemine

mille juhendaja on Mart Rannut,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Narvas 22.05.2015